

МАЛАДОСЦЬ

і мастацтва

4 лютага 2005 г. № 5/4292

АНОНС!



У Віцебску адбыўся XVII Міжнародны фестываль сучаснай харэаграфіі. Асноўнай яго падзеяй, паводле традыцыі, стаўся конкурс, з нядаўняга часу замоўлены як біенале: гэта значыць, у адзін год ладзіцца як міжнародны, у другі год — як нацыянальны.

СТАР. 10

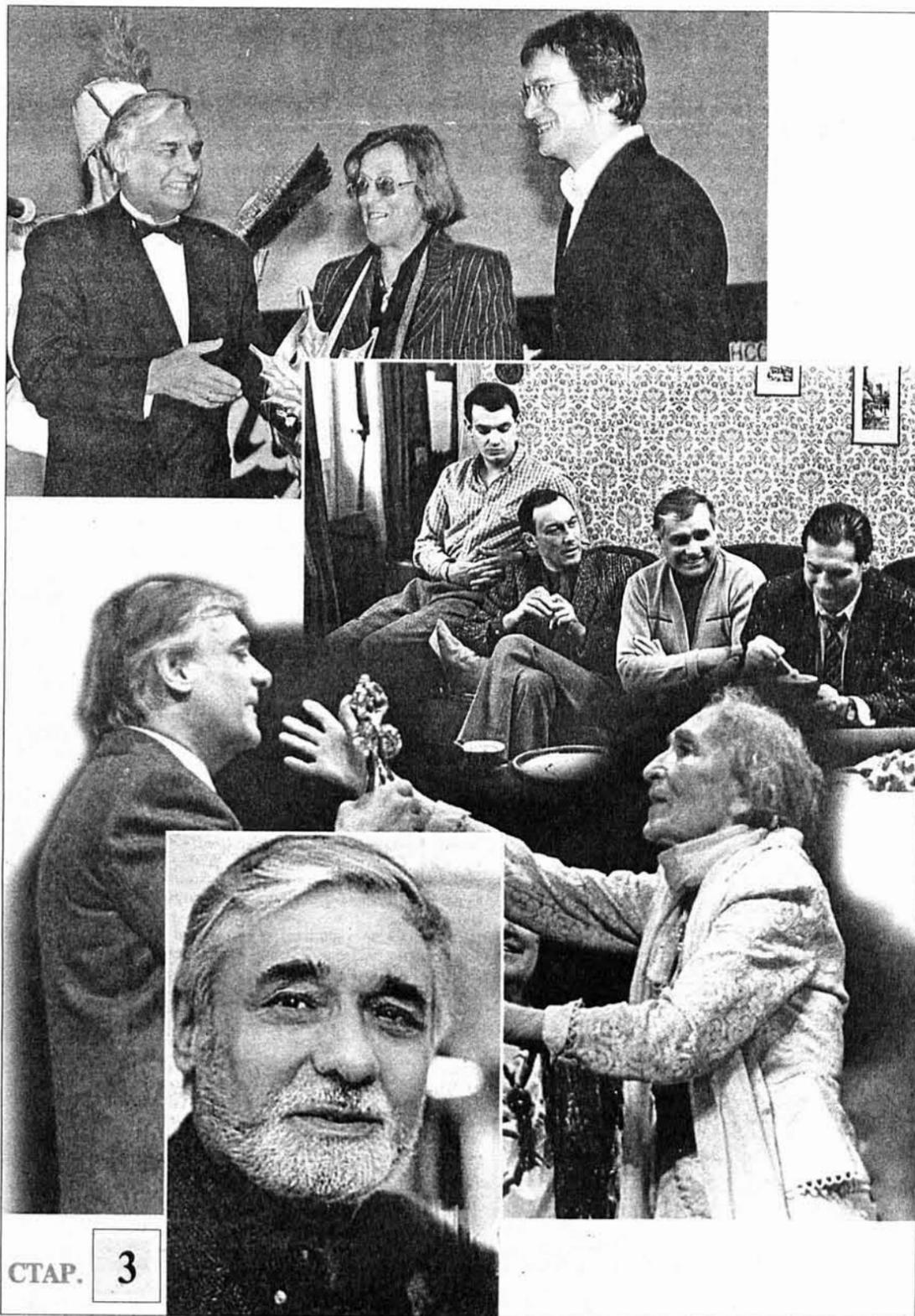
"Пісаў піт пра дэкадэнс, пра роздум звышглыбокі..." (Б.Беляжэнка), пісаў пра каву, цыгарэтны дым, каханне, мары, пра незабыўны родны кут і — дзеля рыфмы — хмары... Насамрэч вершаскладанне — справа сур'ёзная і адказная, бо "паэзія — гэта вышэйшая форма існавання мовы" (І.Бродскі). І таму ў першую чаргу менавіта пра яе — паэзію — хочацца асобна пагаварыць, гартаючы старонкі першых нумароў часопісаў "Маладосць", "Польмя", "Нёман".



СТАР. 6

Наш Янкоўскі

Спектакль "Перад змярканнем" паводле Гаўптмана трэці год на сцэне, а ўсё яшчэ аншлагавы, і трапіць на яго нилёгка. Як і на прэм'еру "Сунічнай паляны" Бергмана, прымеркаваную да 75-годдзя Расціслава Янкоўскага — народнага артыста СССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі, прэзідэнта Мінскага міжнароднага кінафестывалю "Лістапад"... Зрэшты, яго рэгаліі, а тым больш, ролі складаюць уражлівы пералік. Макбет у аднайменнай трагедыі Шэкспіра, Нагульнаў ва "Узнятай паліне" Шолахава, Людовік XIV у "Мальеры" Булгакава, горкаўскія персанажы Якаў Каламііцаў, Барон, Ягор Бульчоў, яркія імобразы ў спектаклях апошняга часу — паводле Меражкоўскага, Шылера, Астроўскага, Дударова ды інш. У Нацыянальным акадэмічным тэатры імя М.Горкага, дзе працуе з 1957 г., сыграў ён больш як 160 галоўных роляў, ды яшчэ за паўсотню — у фільмах.



СТАР. 3

Канферэнцыя навукоўцаў

У апошнюю нядзелю студзеня адзначаецца Дзень беларускай навукі. На нядаўняй канферэнцыі, прысвечанай гэтай святой, яе ўдзельнікі абмяркоўвалі перспектывы росту экспарту прадукцыі, заснаванага на выкарыстанні новых высокіх тэхналогій, а таксама падрыхтоўку спецыялістаў у інавацыйнай галіне і нарматыўна-прававыя дакументы па стварэнні ў рэспубліцы Парка высокіх тэхналогій. Варта адзначыць, што ён будзе накіраваны на развіццё інфармацыйных тэхналогій, якія аб'ядноўваюць падрыхтоўку кадраў вышэйшай школы, развіццё праграмнага прадукта ва ўсіх галінах дзейнасці, магчымасць яго шырокага экспарту за мяжу.

Такім чынам, за мінулы год у беларускай навуцы працягваліся пазітыўныя пераўтварэнні ў сістэме арганізацыі і ўпраўлення даследаваннямі і распрацоўкамі. Удасканалвалася нарматыўна-прававая база ў галіне аховы аб'ектаў інтэлектуальнай маёмасці, развівалася міжнароднае навукова-тэхнічнае супрацоўніцтва.

“З развіццём навукі мы можам з надзеяй глядзець і на развіццё эканомікі, вытворчасці, экспарту і нашай духоўнасці. Штогод мы павінны падводзіць вынікі і гаварыць пра далейшае развіццё навукі з пункту гледжання яе ўплыву на ўсе галіны нашай гаспадаркі”, — падкрэсліў першы намеснік Старшыні Прэзідыума Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Пётр Віцязь.

Між тым, паводле яго слоў, прырост валавага ўнутранага прадукта немагчымы без выкарыстання навуковых дасягненняў. “Прыемна адзначыць, што сёння гэты паказчык складае 10 — 12 працэнтаў”, — заявіў ён.

“З улікам указа Прэзідэнта і рашэннем урада, мы поўнасьцю перайшлі з так званай базавага фінансавання на праграма-мэтавае, якое ажыццяўляецца праз пэўныя праграмы”, — адзначыў Пётр Віцязь. — Калі гаварыць пра вынікі мінулага года, — перш за ўсё хацелася б адзначыць поспехі фактычна ва ўсіх галінах дзейнасці. Зараз існуе шмат задум па інфармацыйных тэхналогіях, паколькі гэта высокакаёмістая галіна працы патрабуе шмат інтэлектуальных ведаў і мала матэрыяльных рэсурсаў для яе развіцця”.

Акрамя таго, на канферэнцыі надзялялася ўвага і навуцы ВНУ.

“На сённяшні дзень яна вырашае тры асноўныя задачы. Па-першае, займаецца падрыхтоўкай высокакваліфікаваных спецыялістаў для ўсіх галін гаспадаркі. Па-другое, накіравана на выкананне рэальных распрацовак і вырашэнне рэальных праблем народнай гаспадаркі, і, па-трэцяе, рытуе кадры вышэйшай навуковай кваліфікацыі”, — растлумачыў першы намеснік міністра адукацыі Аляксандр Жук.

Варта адзначыць, што навуковы патэнцыял сістэмы Міністэрства адукацыі сёння складае каля 15 тысяч чалавек, у тым ліку каля 6 тысяч дактароў і кандыдатаў навук. А гэта прыкладна 50 працэнтаў ад агульнай колькасці вучоных РБ.

Н.К.

Напрыканцы мінулага тыдня адбылося пасяджэнне калегіі Міністэрства інфармацыі РБ, на якой прысутнічалі прадстаўнікі Адміністрацыі Прэзідэнта, Нацыянальнага сходу, Савета Міністраў, Камітэта дзяржаўнага кантролю, Міністэрства фінансаў рэспублікі.

На сустрэчы размова ішла аб выніках працы мінулага года Міністэрства інфармацыі, перспектывах і задачах на бліжэйшы перыяд.

На думку міністра інфармацыі Уладзіміра Русакевіча, поспехі і дасягненні былі б немагчымымі без пастаяннага і канструктыўнага кіраўніцтва і ўзаемадзеяння з боку Адміністрацыі Прэзідэнта і Савета Міністраў.

Міністрам асабліва адзначаны шэраг станоўчых момантаў, якія былі дасягнуты ў мінулым годзе. Высокі паказчык долі ўласных да-



Дасягненні, перспектывы і задачы

ходаў у агульных затратах па выпуску выданняў рэдакцый газеты “Зорька” і “Беларуская ніва”, часопісаў “Роднае слова” і “Родная прырода”. Уладзімір Русакевіч таксама адзначыў рост больш як у два разы падпісных тыражоў літаратурна-мастацкіх выданняў РВУ “Літаратура і Мастацтва” ў параўнанні з пачаткам мінулага года. “Часопісы набылі новае аблічча, і мне сёння вельмі прыемна пра гэта гаварыць”, — дадаў ён.

Паводле слоў Уладзіміра Русакевіча, дасягнуць высокіх паказчыкаў можна і падчас правядзення ўдмлівай грамадзянска-гаспадарчай палітыкі. “Можна прабачыць памылкі падчас планавання рэалізацыі эканамічных паказчыкаў, дробныя недапрацоўкі, але шэраць, безмястоўнасць, фармалізм недапуш-

чальныя. Магчыма, менавіта таму ў некаторых рэгіёнах дзяржаўныя выданні прайграюць барацьбу за чытача”, — лічыць ён. — Так, сітуацыя вострай канкурэнцыі назіраецца ў Магілёве, Баранавічах, Жлобіне, Полацку, Салігорску, Слоніме. Недастатковая ўвага надаецца верстыцы газет, якасці фотаілюстрацый. Існуе шмат выпадкаў, калі ўвесь нумар, асабліва раённых газет, складаецца з праграмы тэлеперадач, сельскагаспадарчых зводак, адной-двух афіцыйных інфармацый, аб’яў і віншаванняў. Прычым, газеты зьярстаны, як 20 — 30 гадоў таму. На думку нашых спецыялістаў, такія характарыстыкі можна аднесці да крычаўскай газеты “Сцяг саветаў”, — заўважыў Уладзімір Русакевіч.

Аднак, існуюць і станоўчыя прыклады. Так, паводле слоў міністра, у лепшы бок змянілася

сітуацыя ў гродзенскай газеце “Перспектыва”, у “Калінкавіцкіх навінах”. Увогуле па краіне каля трэці дзяржаўных раённых газет выходзіць выключна ў чорна-белым выкананні, чатырохпалосным фарматам А3. А сёння такія выданні не могуць быць канкурэнтаздольнымі паводле азначэння.

“З улікам такога становішча Міністэрства інфармацыі лічыць неабходным прыняць дакумента “Аб умацаванні матэрыяльна-тэхнічнай базы мясцовай прэсы”. Прычым, крыніцай павінны стаць мэтавыя сродкі як рэспубліканскага, так і мясцовага бюджэтаў”, — заявіў Уладзімір Русакевіч.

Што датычыць электронных СМІ. У гэтай галіне дзейнасць Міністэрства інфармацыі будзе на прынцыпах цеснага ўзаемадзеяння з Адміністрацыяй

Прэзідэнта, Белтэлерадыёкампаніяй, Другім нацыянальным каналам, Сталічным тэлебачаннем, суб’ектамі гаспадарання дзяржаўнай і недзяржаўнай формамі маёмасці.

Акрамя таго, у інфармацыйных і аналітычных праграмах Першага нацыянальнага канала, АНТ, СТБ, “Лад”, а таксама праграмах Беларускага радыё рэгулярна асвятляюцца мерапрыемствы з удзелам кіраўніка дзяржавы, аналізуюцца асноўныя палітычна-эканамічныя падзеі ў нашай краіне, даюцца каментары спецыялістаў.

Мінулы год адзначаны шэрагам знакавых для кнігавыдання падзей. Так, завершаны выпуск універсальнай 18-томнай беларускай энцыклапедыі. Рэалізаваны ўнікальны выдавецкі праект па выпуску гісторыка-дакументальных хронік памяці гарадоў і раёнаў Беларусі. Выкананы выдавецкія планы да святкавання 60-й гадавіны вызвалення Рэспублікі Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Поўным ходам ідзе падрыхтоўка да выпуску кнігадрукаванай прадукцыі да юбілею Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

Акрамя таго, “беларускія кнігавыдаўцы прынялі ўдзел і перамаглі ў першым міжнародным конкурсе дзяржаў-удзельніц СНД “Мастацтва кнігі”, які адбыўся ў Маскве пад эгідай міждзяржаўнага савета па супрацоўніцтве ў галіне перыядычнага друку, кнігавыдання і паліграфіі. У намінацыі “Наш сучаснік” першае месца занялі кнігі, прысвечаныя Уладзіміру Мулявіну, Міхаілу Пташчуку. Такім чынам, кнігі беларускіх выдавецтваў атрымалі 14 дыпламаў”, — падкрэсліў міністр інфармацыі.

Н.К.



Культура:

Умовы спрыяальныя

Нядаўна ў Маладзёжным тэатры эстрады адбылося пасяджэнне калегіі Міністэрства культуры РБ, на якой падвалі асноўныя вынікі за мінулы год. "Важным інструментам рэгулявання працэсаў культуры з'яўляецца стварэнне і ўдасканаленне адпаведнай прававой базы. Сфарміраваная ўпершыню заканадаўчая база рэгламентуе ўзаемаадносіны дзяржавы і ўстаноў культуры. Толькі за апошнія гады быў прыняты цэлы шэраг указаў і распараджэнняў Прэзідэнта РБ, пастанаўленні і распараджэнняў Савета Міністраў, больш як дваццаць нарматыўных дакументаў Міністэрства культуры, накіраваных на стварэнне спрыяальных умоў для развіцця нацыянальнай культуры", — заявіў на пасяджэнні міністр культуры РБ Леанід Гуляка.

Акрамя таго, у мінулым годзе быў прыняты Закон "Аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у Закон "Аб культуры РБ", які падтрымлівае намаганні кіраўніцтва рэспублікі і супрацоўнікаў культуры па стварэнні лепшых умоў для ўсебаковага духоўнага развіцця беларускага грамадства. "Гэта новы закон, які пабудаваны на прававой ідэяльнай аснове сучаснай дзяржавы. Яго мэта — рэалізацыя росту культурнага патэнцыялу нацыі ў сістэмным павелічэнні бюджэтных укладанняў у галіну культуры", — адзначыў далей Леанід Паўлавіч. — Так, у недалёкім будучым мы выйдзем на адзін працэнт ад валавога ўнутранага прадукта на развіццё культуры. Сёння маем крыху больш як 0,5 працэнта", — падкрэсліў ён.

Разам з тым, прыняты Закон "Аб кінематографіі РБ", які будзе садзейнічаць ператварэнню кінематографічнай дзейнасці ў адзін з найважнейшых вектараў сацыяльнай палітыкі, а таксама падтрыманню неабходнага балансу паміж нацыянальнымі культурнымі інтарэсамі і глабальнымі тэндэнцыямі культурнага развіцця.

Між тым, мінулы год стаўся годам рэалізацыі даручэнняў Прэзідэнта РБ, якія былі дадзены 17 снежня 2003 года на сустрэчы з творчай інтэлігенцыяй. Прыводзіцца ў

парадак матэрыяльна-тэхнічная база галіны, паляпшаюцца жыллёвыя ўмовы творчых асоб, і ўстаноўлены льготы па арэндзе для ўстаноў культуры і мастацтва. Паводле слоў міністра, працягваецца праца па эфектыўнай абароне аўтарскіх правоў беларускіх дзеячаў культуры і мастацтва, дзяржаўных заказаў на стварэнне новых твораў і канцэртных праграм мастацкіх калектываў рэспублікі, удасканаленне праца з талентамі дзецьмі і моладдзю, актыўна працягваецца дзейнасць па стварэнні мастацкай стужкі "Лясная балада" паводле рамана Івана Шамякіна, прысвечанай Вялікай Айчыннай вайне. Прэм'ера карціны плануецца на 5 мая гэтага года.

Вялікую ўвагу Міністэрства культуры надавала рэалізацыі планаў мерапрыемстваў па святкаванні 60-й гадавіны вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і перамозе савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Сумесным рашэннем калегіі Міністэрства культуры РБ і Міністэрства культуры і масавых камунікацый РФ зацверджаны план па падрыхтоўцы і святкаванні 60-годдзя вызвалення Беларусі і 60-годдзя перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне.

Акрамя таго, Міністэрства культуры абвясціла конкурс на стварэнне п'ес паводле твораў беларускай літаратуры для драматычных тэатраў пад дэвізам "Дзень Перамогі". "На конкурс паступіла 44 творы. Варта п'есы будуць пастаўлены ў тэатрах рэспублікі. Лепшыя дзеячы нашага мастацтва ўзнагароджваюцца штогадовымі спецыяльнымі прэміямі Прэзідэнта РБ за дасягненні ў развіцці нацыянальнага мастацтва. З гэтай рэалізацыі творчых праектаў кожны год прысуджаюцца дзяржаўныя стыпендыі майстрам мастацтваў і маладым творчым дараванням", — падкрэсліў Леанід Паўлавіч.

Вялікім аўтарытэтам і прызнаннем карыстаецца Міжнародны фестываль мастацтваў "Славянскі базар" у Віцебску. "Прыемна адзначыць, што ўладальнікамі Гран-пры конкурсу маладых выканаўцаў эстраднай

песні ў Віцебску апошнія два гады сталі навіліся прадстаўнікі нашай краіны", — заўважыў міністр.

На высокім узроўні таксама праходзіць фестываль нацыянальных культур у Гродне, Міжнародны фестываль "Залаты шлягер" у Магілёве, Міжнародны фестываль мастацтваў "Мінская вясна", Міжнародны тэатральны фестываль "Белая вежа" ў Брэсце. Набірае творчую сілу міжнародны кінафестываль "Лістапад" і міжнародны тэатральны фестываль "Панарама". "Мы маем даручэнне кіраўніка дзяржавы рацыяналізаваць правядзенне фестываляў, якія стануць візітнай карткай Беларусі, — заявіў Л. Гуляка.

У галіне тэатральнага мастацтва працягваецца працэс стварэння тэматычнай і жанравай разнастайнасці. Рэпертуар тэатраў рэспублікі патрабуе перш за ўсё значнага ўзбагачэння творами нацыянальнай драматургіі, удзельная вага новых пастацовак якіх у мінулым годзе зменшылася.

У сувязі з неабходнасцю ўдасканалення сістэмы арганізацыі гастрольна-канцэртнай дзейнасці ў рэспубліцы, заканчваецца працэс рэарганізацыі Белдзяржфілармоніі і гастрольна-канцэртнага рэспубліканскага прадпрыемства "Белканцэрт". У чарговы раз пацверджана стабільнасць культурных кантактаў паміж нашай краінай і КНР падчас правядзення Дзён культуры гэтай рэспублікі ў гарадах Беларусі, — адзначыў міністр.

Варта нагадаць, што ў мінулым годзе ў Беларусі адбыўся другі кангрэс дзеячаў культуры і мастацтваў дзяржаў-удзельніц СНД пад назвай "Новае пакаленне і дыялог культур на постсавецкай прасторы".

У галіне выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Міністэрства культуры выканала пастаўленую задачу, накіраваную на правядзенне рэспубліканскіх тэматычных і персанальных выстаў, папаўненне агульнанацыянальных калекцый для музеяў РБ новымі творами.

Н.К.

АБСЯГІ

ВІЦЕБШЧЫНА

Дарагія сэрцу вобразы

Паўвекавы юбілей адзначыў мастак і скульптар Юрый Палякоў з Талачына. З гэтай нагоды ў мясцовым гісторыка-краязнаўчым музеі наладжана персанальная выстаўка яго твораў. Тут прадстаўлены 27 скульптурных работ майстра. Самыя адметныя з іх — выявы Льва Сапегі, які ў 1604 годзе адкрыў у мястэчку касіёл, школу і бальніцу для бедных, а таксама вялікага асветніка зямлі беларускай Францішка Скарыны, вядомага нашага мастака, ураджэнца раёна Лявона Баразны. Выклікаюць вялікую цікавасць і кампазіцыі, прысвечаныя спартсменам і майстрам людзям, у якіх добра ўгадваюцца рысы землякоў...

На рахунку Юрыя Палякова больш як 60 скульптурных работ. Некаторыя, самыя лепшыя з іх, дэманстраваліся на выстаўках у Мінску, Віцебску і Оршы.

Землякі асабліва шчыра ўдзячны мясцоваму творцы за стварэнне ў вёсках Азерцы і Гаршчэўшчына мемарыяльных комплексаў памяці загінуўшых у галі Вялікай Айчыннай вайны. "Гэта самая святая для мяне тэма, — гаворыць мастак, — як і ўсё, што звязана з роднай Талачыншчынай. У гэтым напрамку і буду працаваць у далейшым".

Запрашае школьны краязнаўчы

Неацэнныя сведкі нашай гісторыі сабраны ў краязнаўчым музеі Слаўнаўскай сярэдняй школы Талачынскага раёна. Тут здзіўляе, па-першае, вялікая колькасць экспанатаў, а па-другое, ёсць магчымасць пазнаёміцца з рэдкімі з іх. Да апошніх можна аднесці экзэмпляры дарэвалюцыйных газет, кўпюры царскіх грошай... Выклікаюць хваляванне вышвільня салдацкіх пісьмы-трохкутнікі з палёў вайны родным і блізім, пажоўклыя ад часу фотаздымкі савецкіх воінаў і партызан, прабітыя кулямі каскі... А вось — унікальныя ганчарныя вырабы: гарлачы, міскі, лыжкі і да т.п., што вырабляліся ў адной з вёсак паблізу Слаўнага. Ёсць тут ткацкія і пральныя станкі, прылады для апрацоўкі льнотрасты, старадаўнія абутак, адзенне...

Педагагі школы праводзяць у сваім музеі ўрокі гісторыі для вучняў. Наведваюцца сюды і экскурсіі, як са свайго раёна, так і з іншых месцаў.

Свая п'еса і свае артысты...

Новы 2005 год і Каляды наведвальнікі Талачынскага дома дзіцячай і юнацкай творчасці ў адзін з вечароў сустрэклі са сваім адметным спектаклем "Каралева з Друцка". П'есу па матэрыяле пра тутэйшы былы старажытны горад напісаў педагог гарадской сярэдняй школы Сяргей Пляскач. Ён жа і стваральнік дзіцячага тэатральнага калектыву пры доме творчасці. Цікавы, з інтрыгай спектакль, пастаўлены па п'есе настаўніка, атрымаў летась заслужанае прызнанне на занальным конкурсе ў Оршы і абласным конкурсе ў Віцебску — заняў першае месца. І сустрэкаць з ім Новы год і Каляды было вельмі ганарова і прыемна. Тым больш, што юныя артысты выконвалі свае ролі, як і раней, вельмі шчыра, ад душы. Асабліва вызначылася вучаніца 11 класа гарадской СШ № 3 Аляксандра Нікалаева. Яна імпатна сыграла галоўную ролю — князёўну Соф'і Друцкай, што адмаўляецца ад свайго кахана Юрыя, бо яе прымушаюць выйсці замуж за старога нялобага караля Ягайлу — дзеля ладу ў каралеўстве, якім кіруе яе бацька...

Алесь МАЗУР

Наш Янкоўскі

(Працяг. Пачатак на стар. 1)

Падчас летніх рэпетыцый "Сунічнай паляны" Р. Янкоўскі разважаў: "Псіхалагічна складаная праца ў спектаклі "Перад змярканнем" выклікала жаданне сыграць у камедыі. Ды ўрэшце падумаў: а навошта? Навошта займацца гэтым цудоўным глупствам? І вось пагадзіўся ўвасобіць на той час трывожную і незразумелую для мяне рэч: вобраз героя "Сунічнай паляны", сцэнарый Бергмана, які нідзе не ставіўся, апроч Ружскага тэатра рускай драмы. Мая індывідуальнасць крыху іншая, што вымагае пэўнага ўнутранага супраціўлення. Чалавек, якога я іграю, надзвычай складаны, але блізікі мне ўзрастаюць. Дарэчы, у спектаклі "Перад змярканнем" ёсць адметная фраза: "70 гадоў — такая бездань, што і зазірнуць страшна!" У маладосці чалавек працягваецца, ідзе раніцай на працу. І, пэўна, не ў кожнага ёсць час, каб спыніцца, задумацца, зазірнуць у сябе. А калі падыходзіць час, як гэта здарылася ў "Сунічнай паляне", і ахінае адзінота, і чалавек ажывае праз успаміны, праз дотык да сненнага, праз надзею на нейкае

мажлівае шчасце. І пачынаеш зазіраць у самога сябе, і там, аказваецца, такое творыцца! Паглыбляючыся ў разважанні героя, задумваецца: можа, і я мімаходзь кагосьці крыўдзіў, але не наўмысна, а праз уласны звычайны эгацэнтрызм? Адна ўзрушаная глядачка нядаўна запыталася: "Як удаецца вам гэтак кахаць і паміраць на сцэне?" Што адказаць? Прафесія

такая... Ці наконт пытання, якую ролю мару сыграць: няма ў мяне такой мары. Столькі цікавага я сыграў! Вельмі багаты рэпертуар. Мне проста няма калі марыць пра ролі. Мая мара — мець здароўе і не стаміцца іграць".

Вылучаючы ў знаным творчым сямействе Янкоўскіх яго індывідуальнасць, кажуць: вось — гонар беларускага тэатральнага мастацтва. Асоба. Эпоха! І заўтра столькі яшчэ яркіх, трапных, слухных слоў будзе звернута да Расціслава Іванавіча — заўтра, 5 лютага, у дзень яго нараджэння, тэатр ладкуе святочную вечарыну. З юбілеем, шануюны Майстар!

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: падчас цырымоніі фестывалю "Лістапад"; у артыстычным коле Янкоўскіх; са Стэфаніяй Станютай; з Бэлай Масумян у спектаклі "Саманасам з усімі".

Фота забяспечана аўтарам; калаж В. Калініна



Ва ўяўным спісе прафесій, несумяшчальных з жыццём — ціхамірным, без асаблівых стрэсаў, снакойным, — прафесія літаратара, бадай, знаходзіцца на самым пачатку: Рытарычнымі падаюцца альбо развагі пра тое, чыя і якія творы празаіка альбо паэта, драматурга ці крытыка таленавіцейшыя, а маральна-фізічныя "страты" на палетках прыгожага пісьменства больш "значныя" ці больш "сапраўдныя" і з'яўляюцца вызначальнымі для ўсіх. Калі літаратура сапраўды становіцца жыццём — шанцаў на "спакойнае існасць" ўжо не будзе. Ніколі. Аднак менавіта з неспакою, які сілкуецца сутыкненнем светлаглядаў і меркаванняў, узрасце з канфлікту ідэальнага і рэальнага, паўстае на скрыжаванні імкнення да аб'ектыўнасці і непазбыўнасці суб'ектывізму, — нараджаецца непаўторная радасць адмысловага творчага быцця. Марк Твен казаў, што меркаванні не мяняюцца толькі ў нябожчыкаў. Літаратура ў гэтым сэнсе — занятак для вечна жывых людзей.

Апошнім часам усё часцей (у розных кантэкстах і з розных нагод) пісьменнікі і чытачы выказваюць заклапочанасць, нават абурэнне з прычыны своеасаблівай застыгласці, м'ягасці бязугага літаратурнага працэсу; як правіла, самыя суровыя наранні скіроўваюцца крытыцы. Бясспрэчна, самым суровым "крытыкам" для крытыка з'яўляецца пісьменнік, які нярэдка чакае віртуознага "пераўвасаблення", калі крытык навінен станавіцца пісьменнікам і бачыць твор выключна вачыма аўтара. Агульнае месца разваг пра "першаснасць" мастацкай і "другаснасць" крытычнай

творчасці: крытык не можа (і не павінен!) вучыць празаіка, паэта, драматурга, пра што і як пісаць, ён толькі мае права судзіць чыісьці плён мастацкага асэнсавання жыцця з уласным эстэтычным вопытам — і зрабіць высновы. Вось так! У рэшце рэшт, сам крытык непазбежна апынаецца "ў скурцы" пісьменніка, бо выносіць на суд чытача (прафесійнага і прафесійнага) плён уласнай жыццятворчасці.

Падобна да таго, як піводная, нават самая наказальная, цытата з арыгінальнага твора, выкарыстаная ў артыкуле ці рэцэнзіі, не можа ўтрымліваць усю паўнату аўтарскага майстэрства ці безданаможнасці, аніякі фразмент крытычнага тэксту не здольны скласці вычарпальнага ўяўлення пра дасведчанасць ці неадукаванасць крытыка. Калі ж палеміка ператвараецца ў "ваіну цытатам" — з-пад яе завалаў не выкараскацца нікому з апанентаў. На руінах звычайна буяе толькі злле; мастацтва ж слова жывіцца стваральнасцю!

Рэдакцыя "ЛіМа" (і найперш — аддзел крытыкі) запрашае ўсіх "неспакойных" — прафесійных літаратараў і чытачоў, не менш за пісьменнікаў абазначаных у сваёй прафесіі — прафесіі сааўтара, да ўдзелу ў канструктыўнай палеміцы, да размоваў пра набыццё, пра літаратурнае "сэння" — і "заўтра". Ужо зараз можна меркаваць, наколькі востра будзе дыскусія. Дзякуй Богу, мы жывыя людзі!..

Крытыку трэба мець высокую эрудыцыю

Народны паэт П. Панчанка пры жыцці пісаў: "Сення апоўдні я прачытаў выдатную паэму "Майстру — лісты з Юрмалы". Гэта ўжо спелы твор майстра, майстра Васіля Макаравіча. Няма пустых слоў, выразаў і вобразаў.

Даў прачытаць жонцы Зоі Кірылаўне (якая больш як 40 гадоў жыве з паэтам), і яна сказала: "Машынай, чым у... (тут яна назвала прозвішча). Таленавіты рыфмы. Вострая, свежая рэч, варта яе як-небудзь адзначыць! Пішыце! Я ў Вас моцна веру!" 2.02.93.

Другім разам Пімен Емяльянавіч пісаў: "Вітаю Вас і віншую з кнігай вершаў. З кнігай паэзіі "Везувій". Гэта цудоўная кніга! У ёй ёсць і розум, і смеласць, і добрыя думкі, і змест паэтычных знаходак.

І не толькі "На поўны голас", але і вершы прысвечаныя галоўнаму: "Каміні", "Жніво", "Праз сіпа памяці прасей", "Штрыхі да партрэта". Асабліва пра Караткевіча, Міхася Стральцова, Жэно Янішчыц. Я іх люблю, люблю добра помню. Ёсць і недахопы, выдаткі. Але справа ў тым, што гэта сапраўдны паэзія, якой я веру.

Шчасця і поспехаў Вам! З Купалам! Прабачце за дрэнны почырк".

Маюцца і іншыя падобныя выказванні народнага паэта Беларусі, у таленце якога, думаю, ніхто не сумняваецца, як і ў яго шчырасці і праўдлівасці.

А вось як і што пісала пра падборку вершаў В. Макаравіча кандыдат філалагічных навук Н. Дзянісава. Пахваліўшы нечыя абстрактныя радкі, яна з мінай вялікага знаўцы паэзіі зазначае: "Як кантраст — паэзія Васіля МАКАРАВІЧА, пра бытавую прыземленасць і залішняю прыязнасць да канкрэтнага жыццёвага матэрыялу, якой сведчаць нават назвы вершаў: "Мой дзед", "Свежына", "Барабанчык"... І ні больш ні менш! Што гэта? Бяздумная сэнсава-стылістычная абракадабра?"

А чаго варты доказы, што пра недахопы сведчаць назвы вершаў: "Мой дзед", "Свежына", "Барабанчык". Дазволяю ў такім разе спытаць, пра што сведчыць назва паэмы Ул. Маякоўскага "Воблака ў шпанах", твор А. Вазісенскага "Трохвугольная група", паэма Ул. Някляева "На-скрозь"? Ці адчувае кандыдат філалагічных навук, што яе фраза — гэта, як казаў калісьці Я. Брыль, "маса неарганізаваных слоў", якую не дапусціць вучань сярэдняй школы. Каб падкрэсліць стылістычныя недарэчнасці, якія трапляюцца ледзь не на кожным кроку ў матэрыялах Дзянісавай, варта прывесці яшчэ адзін прыклад: "Як можна па-мастакі паразважач над актуальнымі для кожнага грамадства праблемамі нараджальнасці і адказнасці за свае ўчынкi, не збіваючыся пры гэтым на маралізатарства і дыдактызм". Такія вось перліны!

Але я, здаецца, крыху адпалоў убок ад галоўнай тэмы, сваіх вершаў "пра бытавую прыземленасць і залішняю прыязнасць да канкрэтнага жыццёвага матэрыялу". Каб аправергнуць гэты, мякка кажучы, паклёп, узведзе-ны ржавым пяром, можна лёгка пераканацца, прывёўшы першую строфу з верша "Мой дзед", якой і адкрываецца палымянская падборка вершаў:

Прайшоў Балканы
Удоўжкі і наўскос,
Пал зорамі паліў лаўжы сухія,
Скаціў з нябёсаў раікам Зорны Ваз,
Каб прагрымелі па вуліцах
Сафіі.

Хваліць і каменіраваць свае ўласныя радкі — справа няздзячняя. Але не ўтрымаюся і прывяду яшчэ адну строфу, дзе гаворыцца, што лірычны герой больш чым праз паўвека ўсё-ткі вярнуўся

на Радзіму, дзе сьпішоў у дол і...

Цяпер пад скрып
Хвайнак-малаліці,
Праз гушчары з вяркамі сухімі,
Прыўзніўшыся на локаць, ён глядзіць
Убок сабораў і крыжоў
Сафіі.

Не ўтрымалася Дзянісава, калі гаварыла пра падборку, надрукаваную ў "Малаліці": "Васіля Макаравіча наводзіць на паэтычныя развагі такія "дробязі жыцця", як пчалінае гняздо, зімовы краявід, імклівая шаша". Што сказаць на гэта? Зноў цытаваць? Напэўна! "У галалёд і каламуць, падсыпаўшы пад колы жвіру-шроту, ну як стагоддзе ёй (шашы — В.М.) не ламануць, з размаху аб калена павароту"... Над такімі не вельмі простымі і не вельмі складанымі вобразамі перш, чым даваць ацэнку твору, трэба задумацца, узважыць іх не на ўласным самаробным бізмене, якім, вядома, і карыстаецца Дзянісава, а сем раз адмераш, а тады ўжо... Бо кожны сур'езны і таленавіты крытык і літаратурны даследчык, які паважжа сябе і іншых, павінен сыходзіць не са сваіх вузкіх меркаванняў ці асабістага густу і схільнасцей, а з выключнай для сябе патрабавальнасці, якая мякжу ледзь не з апантанасцю і аскетычнасцю, энцыклапедычнай эрудыраванасцю і літаратуры, умения свабодна і бесамылкова арыентавацца ў ёй, тонкага адчування мастацкага слова, яго ледзь улоўных адценняў і нюансаў, якія могуць выявіцца ў розных варыяцыях і формах. І яшчэ — нельга забываць тых усеагульных крытэрыяў, якія выпрацавала сусветнае літаратурна-знаўства. Як адносіцца да ўсяго гэтага Дзянісава? Для яе проста нічога гэтага не існуе. "Такі мой асабісты погляд, маё асабістае меркаванне", сцвярджае.

Грамадзянскае гучанне, публіцыстычнасць у вершах паэтаў — для Дзянісавай, як чырвоны каснік для быка: адразу прыводзіць яе ў выключнае шаленства і ярасць. Напаткаўшы такія радкі ў творы, яна гатовая ламаш, крышыць усё.

Дасталося на абаранкі і М. Маляўку, які напісаў радкі: "Мы любім сваю Радзіму — з народамі і моваю разам, і гэтай любові не аднімуць ніякім грозным указам". Прачытаўшы іх, Дзянісава, не мірнуўшы нават вокам, выносіць безапеляцыйны прысуд, што гэтыя радкі "нагадваюць лозунг старажытна-саўковага перыяду. Ёй і ў голаў не прыходзіць, што ўсё яе высновы, прамаўленчыя выказванні, катэгарычныя і прымытлівыя развагі нагадваюць сацыялагічна-вульгарныя выказванні крытыкаў 30-х гадоў мінулага стагоддзя".

Да адзінкі вершаў Дзянісава падходзіць прадужата і, здаецца, з адной мэтай — абразіць, прынізіць аўтара. На якія толькі выкрутасы не пускаецца яна, што толькі не робіць, каб давесці, што яна бескампрамісна крытык. Круціць-муціць чыстую валу Дзянісава добра-такі навучылася. І для недасведчаных у паэзіі пускае ў вочы то пыл, то дым, — дзе і як зручней. Ёй не сорамна выдаваць муху за слана. Нешта падобнае яна робіць з радкамі В. Жуковіча. Сцвярджае, што ў фальклорных радках "Мілья вочы, чорныя бровы" і ў "малалікоўскім" выразе "крылаты рой пачушыў, думак, мрой" — паэтычнае адкрыццё, прыклад высокай паэзіі...

Чытаючы гэту фальшыўную пахвалу, робіцца някавата і сорамна не толькі за яе, а больш за паэта, з якога яна нібы пасмяялася, абразіла, прывёўшы самыя няўдалыя радкі, якія ў песнях, магчыма, так-сяк і гучаць. Але ўзіты і прыведзены асобна, выглядаюць неарыгінальнымі і безапаможнымі, напамінаючы, як ужо гаварылася, фальклорны перапеў. Што прымысла Дзянісаву скампраметаваць непазрэбанай пахвалай В. Жу-

ковіча, паставіць яго ў ніжэйшае становішча, адной ёй вядома.

Каб ніхто не падумаў, што я прадужата стаўлюся да вершаў В. Жуковіча, скажу, што абараніў яго апошняю паэтычную кніжку, напісаў станоўчую рэцэнзію, якую надрукавалі ў "Полымі".

Што тычыцца Дзянісавай, то здаецца, што ў яе няма адчування мастацкага вобраза, паэтычнага слова і ўсяго таго, што звязана з сапраўднай паэзіяй. Бо што прымушае сцвярджаць ёй, што пра "гаючае і пакутлівае каханне" гавораць радкі, якія выйшлі з-пад пера Н. Куласавай: "Душа трапечацца // ў палоне Вечнага...". Што гэта? Спроба Дзянісавай збіць з панталыку маладую паэтэсу, накіраваць яе на фальшыўную сцэжку, якая вядзе ў нікуды, а, дакладней, у творчы тупік, з якога ўжо не выбіраюцца ніколі? Ці, можа, у гэтай паэтэсе ўвогуле не маецца ўдалых радкоў? Не, яны ёсць! Крыху каструбаваць, але ў іх прысутнічае жыццёвы вопыт, такія-сякія думкі і пачуццё, якія выклікаюць пэўныя асацыяцыі, чапляюць за жывое, спыняюць нашу ўвагу. Вось гэтыя радкі, змешчаныя ў адной падборцы: "Грэбуйце мною, маёю віною — // Ведаю, гэтак пра-жыць немагчыма. // Лепей крыху паўсідзённага гною. // Чым боскі крыж за жывымі плячыма". Прысутнічае паэзія і ў наступнай строфе: "Крыламі чужымі восень-матуля // Вочы закрыла ад чорнага болу... // Грэбуйце ўсім, што ў душы маёй чулі: // Лепей спакой, чым спрадвечная воля". Безумоўна, некаторыя радкі спрэчныя, але ў гэтых строфах маюцца тыя рацыянальныя зерні, якія пры настойлівай і ўпартай працы далучуць будучым дружным і шчодрым паэтычным ўсходам. Не сакрэт, што ў паэзіі трэба больш апірацца на рэальныя і зроканыя вобразы, рэчы і з'явы, чым на абстрактную бяздумную хімеру, на якую, як на ўзор сапраўднай паэзіі, звяртае ўвагу маладой паэтэсы Дзянісава.

Нешта падобнае робіць яна і з другой паэтэсай Г. Жукавай, якая па выразе аглядальніка "таксама знаходзіцца ў палоне кахання". І прыводзіць яе радок: "І ў палоне цяпла вераснёвага гэтага дня". У радку сапраўды маецца нешта вабнае і мілагучнае. Але сапраўдны паэзія зусім у іншых радках: "І добры святар — беларускі святанак нас з ім (каханым. — В.М.) абвянчае навекі". Маецца яна і ў гэтых радках: "Я еду да сябра — зямнога анёла, // каб з ім назаўсёды застацца". Здаецца, угэтым накірунку і чакаюць паэтычныя ўдачы Г. Жукава. Навошта ж тады арыентаваць маладых аўтараў на менш удалыя і не вельмі яркія радкі? У вышэйпрыведзеных прыкладах змясто і канкрэтнае суседнічае з высокім і крыху абстрактным, што дае выдатны сімбіёз паэтычнага вобраза і метафары.

Такія прыклады прысутнічаюць ледзь не ў кожным аглядзе мастацкіх часопісаў, якія робіць Н. Дзянісава. Прычына?

Нейкая святло пралівае на ўсё гэта яна сама. У пачатку аднаго агляду мастацкіх часопісаў яна гаворыць: "У гэтым жа нумары "ЛіМа" на 13 старонкі змешчаны сатырычныя вершы Міхася Мірановіча пад назвай "Злы крытык", дзе ёсць такія радкі: "Не меўшы таленту // Свайго, // Закопвае ў зямлю // Чужыя". Услед за гэтым ідзе даволі нечаканае прызнанне: "Не ведаю канкрэтна якому крытыку прысвечаны твор выдавочна пакрыўджанага паэта (М. Мірановіча ў "ЛіМе" толькі хвалілі. — В.М.) і дапускаю магчымаасць, што з гэтага хвіліны (?) верш можа быць адрасаваны таксама і мне". Хіба не вядома, што Дзянісава амаль прылюдна прызнаецца ў тым, што "Не меўшы таленту свайго, закопвае ў зямлю чужыя". Што ж, матэрыялы крытыка варты не толькі сатырычных радкоў...

Зусім не здзіўляе, што маецца ў выказваннях Дзянісавай пра крытыку і яе пазіцыя, погляд на тое, што яна робіць, аглядаючы часопісы. Вось што яна гаворыць: "Сучасны крытык павінен быць снайперам, які ў адрозненне ад агалцелага фанатыка-кілера, страляе не ў чалавека, а па творы, па праблеме". Прачытаеш і, не падумаўшы як след, здаецца: сказана як бы нават прыстойна і нават больш, чым гуманна. А калі паразважаць, унікнуць у сэнс сказанага, то сучасны крытык-снайпер Дзянісава — страляе, вядзе агонь на паражэнне менавіта па творцы. Паспрабуем давесці гэта на факты. С. Ясенін гаварыў і пісаў, што яго біяграфія — у паэзіі. А што гэта такая за штука — біяграфія? Ды тое ж самае жыццё, існаванне, штодзённая праца, творэнне. І вось калі крытык-снайпер вядзе прыцэльны агонь па творы паэта, які выліўся з яго душы і з'яўляецца пэўнай часткай яго самога, яго жыцця і існавання нават ім самім, і, магчыма, залогам яго будучага жыцця, то гэта ўжо "агалцелы фанатык-кілер". Зрэшты, калі хто-небудзь не згодзіцца з тым, што твор паэта — гэта ён сам, то, пэўна, не будзе прарэчыць, што гэта роднае дзіця, якое нарадзілася ў яго сэрцы ці выйшла з-пад сэрца. І ўсведамленне таго, што нехта вядзе агонь па яго дзіцяці, выкліча яшчэ большы боль, чым у тым выпадку, калі страляюць па ім самога.

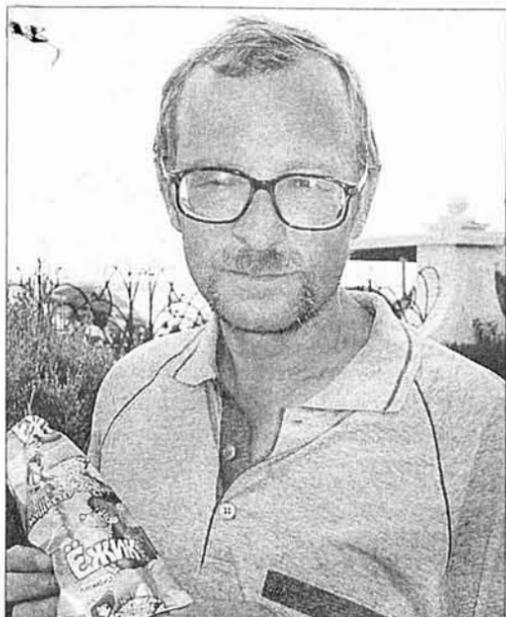
Наўжо гэтага не разумее Дзянісава? Пэўна, не разумее. Бо з'едліва іранізуе з дзвюх частак рамана В. Праўдзіна "Нелюбімыя гінуць", якія былі змешчаны ў часопісе "Полымі". У фельетонным тоне яна гаворыць на самым пачатку: "Своеасаблівым мастком паміж "старым" і "новым" годам служыць раман В. Праўдзіна "Нелюбімыя гінуць". Твор уяўляецца бяскошчым (яго працяг яшчэ, па ўсім відаць, неаднаразова будзе), як вядомы серыял "Санта Барбара".

Між іншым, раман В. Праўдзіна быў змешчаны ўсяго ў двух нумарах часопіса. Калі б Дзянісава мерылася па-людску адгукнуцца на пачатак рамана пісьменніка, яна б так і зрабіла. Але ёй трэба было падкалоць аўтара, прывёўшы літаратурны амбіцёзны пасаж аўстрыйскага пісьменніка Карла Крауза: "Існуюць пісьменнікі, здольныя стварыць на дваццаці старонках тое, для чаго мне патрабуецца цэлых два радкі". І далей, на фоне цыгаты Крауза: "Зацягнуты сюжэт, перанасычаны апісальнымі падрабязнасцямі, калі аўтар імкнецца патлумачыць і без таго зразумелы з кантэксту кожны, нават дробны рух душы таго ці іншага героя, раскрыць яго псіхалогію не столькі праз учынкi, колькі праз аўтарскія апісанні, "забівае" цікавую задуму рамана "Нелюбімыя гінуць".

Прачытаўшы гэта, узнікае некалькі пытанняў. Калі аўтар здолеў напісаць старонкі рамана настолькі таленавіта, што для Дзянісавай стаў "зразумелы з кантэксту кожны, нават дробны рух душы таго ці іншага героя", то навошта аўтар стаў бы перанасычаць твор лішнімі "апісальнымі падрабязнасцямі"? І другое пытанне: адкуль Дзянісавай вядома, што ў "творы зацягнуты сюжэт"? Надрукаваны ж усяго дзве толькі часткі з рамана. А раман, як яна гаворыць ці галае на кафейнай гушчы ў пачатку свайго вядука, "уяўляецца бяскошчым, як вядомы серыял "Санта Барбара". Дзе тут логіка?

Няма яе. Бо, каб гаварыць пра чыло-небудзь творчасці, трэба мець высокую эрудыцыю, эстэтычную культуру, мастацкі густ, ведаць пра пошукі і навацы, якія вядуцца ў літаратуры, асабліва ў паэзіі.

«Хозяину» — 80!



ха», «Забытыя крыжы», «Не чуваш нешта птушак уранку...», «Буда-Кашалёўскі базар», «Мой бацька робіць труны», «Дарога далому», «Які саткаўся ты — такі парвешся...» У кожным з пералічаных вершаў можна было знайсці радкі то журліва-заклапочаныя, то прасветлена-ўсмешлівыя, якія кранаюць шчырасцю, чалавечнасцю, сыноўняй улюбёнасцю ў зямлю, на якой нарадзіўся, у само жыццё, у якім, на жаль, «з кожным годам больш пытанняў — з кожным днём адказаў меней».

Вядома ж, кніжку «Больш сумлення»

парадаваў маленькіх чытачоў: з разбэжкаю ў два галы выйшлі дзве кніжкі для дзяцей. Гэта — «Чатыры зярняткі» і «На арэхавым кані» — праявілі і вершаваная. Прыемна, што і ў творах, адрасаваных дзецям, ён паказаў сябе майстрам, такім жа ўдумлівым, лаканічным, дасціпным, сучасным, як і ў лепшых вершах, што ўбачылі свет пад вокладкамі «дарослых» кніжак. Так гэта ці не так — мяркуйце па вершы «Дзялава аб'ява»:

*Дзень і ноч
Вачэй не зводзіў,
Суходрэвіну часаў.
Фарбы яркія разводзіў
І, нарэшце, напісаў
Ён аб'яву на бяросце
І павесіў угары:
«Згодзен на шпакоўню
ў вёсцы
Абмяняць дупло ў бары».
Ёсць у кожнага з нас запавет-*

«Ёсць і вяршынька ў слова, і камель...»

Яго Бог не пакрыўдзіў талентам, але даў, як падалося іншым, не вельмі прывабнае, нават у нечым крымінальнае... прозвішча — Зэкаў.

Можа, з-за гэтага даволі прыстойныя пробы майго юнага земляка-пачаткоўца ў свой час «са скрыпам» прабіваўся на старонкі часопіса «Бярозка», дзе я тады працаваў.

Аднак, нягледзячы на гэта, Анатоль з 1969 года друкаваўся, змог узвесці на хістку наменклатурную лясвіцу, паспытаў не такога ўжо салодкага камсамольскага і журналісцкага хлеба, трайшоўшы шлях ад карэспандэнта гомельскай раённай газеты «Маяк» да галоўнага рэдактара сталічнай газеты «Добры вечар», «Беларускай лясной газеты», да пасады намесніка галоўнага рэдактара рэспубліканскага сатырычна-гумарыстычнага часопіса «Вожык».

Няўмольнасць газетнай будзённасці адбірае шмат часу, таму і сцэжка да выдавецтва ў Анатоля Зэкава аказалася даўжэйшаю, чым у некаторых яго равеснікаў, таму, відаць, і кніжку пазіі «Больш сумлення», выдданую асобна, а не ў «брацкай магіле», як гэта здарылася з першай, убачыў, калі «адстукала» пад трыццаць пяць. Ды затое яна не стала безаблічна-прахалодна ў творчасці аўтара, выдалася змястоўнай, багатай на знаходкі, дзе ў кожным радку жыве душа паэта, дзе ўсе знітавана балючай праўдай сённяшняга жыцця, дыхае сваім, родным:

*Лета — у цвіценні ліп.
Прыпыніся і пастой:
Вечер, як бы сок з зямлі,
Цэдзіць ліпавы настой;
Аблячынкаю плыве
Дым далёкага кастра;
І купаецца ў траве
Маладзік каля двара;
Як ад зорак над раллэй
Светла ў скверыку ад рос...*

«Лёс цёткі Лёксы», «Дзяды», «Мая суседка», «Захарка», «Каровы ў цэнтры Светлагорска», «Апошні конь», «Смерць коню-

важка дапаўняе паэма «Аварыя сумлення». Анатоль Зэкаў быў адным з першых, хто, пабываўшы ў радыяцыйнай зоне, сказаў праўду аб чарнобыльскай трагедыі. Час напісання яе — жнівень 1986 — верасень 1987. Прауючы тады ў рэдакцыі газеты «Чырвоная змена», ён не пабаяўся «грому зверху», адважыўся выказаць свой погляд на ўсё, што адбылося, хоць ведаў — «рызыкаўна першым быць». У гэтым творы шмат кранальна-жудасных малюнкаў, паэтычных назіранняў і вобразных асацыяцый.

Потым настаў час, калі «зону лірыкі», часцей суровай, а не ўзвышанай, у творчасці Анатоля Зэкава рашуча паціснуў, здавалася б, не надта прыкметны, самавіты, але па-свойму арыгінальны жанр — жанр літаратурнай пародыі і байкі. Адзін за адным выходзіць зборнікі «Дуэль», «Дуэль-2», у якіх надзвычай тонка і яскрава праявілася яшчэ адна грань яго творчасці — здольнасць гумарыста і сатырыка, дасціпнага, трапнага парадыста. Дзесяткі паэтаў, старэйшых і маладзейшых, пабывалі (і цяпер трапляюць!) пад прыцэлам прыдзірлівага і вынаходлівага «дуэлянта» Анатоля Зэкава, але, думаю, мала хто з іх застаўся ў крыўдзе на яго, бо робіць ён пародыі прафесійна, далікатна, часцей з лёгкай іроніяй добра-зачліўца, а не з «кыважэрнай» хваткай помніка. Трэба шытаць? Мог бы прывесці, і не адну. Прызнацца, не абмінула такая доля і мяне. Чаго крыўдзіцца, калі аўтар «готовы прыняць выклік на дуэль...»

Нечаканасцю думкі, навізнаю тэм, іх сучаснай трактоўкай і вобразнасцю вызначаюцца байкі Анатоля Зэкава. Іх у паэты нямаюць «Сабачы брэх», «Крот і мышы», «Пчолы і трупень», «Мядзведзь і размеркаванне», «Уюн і дно», «Непаслухмяны конь», «Паўлін і певень» і інш.

На мой погляд, удала дэбютаваўшы першай кніжкай прозы «Вясельнае падарожжа ў Стамбул», Анатоль Зэкаў нечакана

ны куток — на зямлі і ў сэрцы. Куток, які кліча, вяртае на свой парог з усіх жыццёвых пуцявін. Для майго маладзейшага сябра Анатоля Зэкава — гэта ж, вядома, родная Патапаўка на Буда-Кашалёўшчыне, дзе жывуць па сённяшні дзень (дзякуй Богу!) яго дарагія людзі — бацька Мікалай Абрамавіч і маці Наталля Цімафееўна, дзе ў старанна дагледжаным доме шануецца родная мова, дзе на стала, побач з малітоўнікам, можна ўбачыць нашы кніжкі і газеты, дзе шчыра, па-бацькоўску, рады сынавым сябрам-гасцям, гасцінна частуюць духмянай бульбай, чаркай і скваркай, а, выпраўляючы на цягнік, не прамінуць пакласці ў дарожную сумку з кавалкам сала нават вяночак цыбулі: «Каб хваробы не чапляліся». Я ўдзячны бясконца, што быў такім госцем-начлечнікам...

Магчыма, там, у сваёй вёсцы, куды Анатоль спышаецца ў любоўную волную часіну, каб пабачыцца з роднымі і блізкімі, дапамагчы па гаспадарцы ў гарачую пару, нарадзіліся ў свой час радкі яго крышкы іранічнага, але філасафічна-праўдзівага верша «На словасплаве», верша змястоўнага, з глыбокім падтэкстам:

*Ёсць і вяршынька ў слова,
і камель.
На словасплаве
так выходзіць:
Адзін камлі
варочае штодзень,
Другі каля вяршынькі ходзіць.
Адзін на плечы ўзваліць
часам дуб,
Другі галілё вязе на возе.
У аднаго развязаецца пуп,
Другі на пуп наўрад
ці возьме...*

Я ўпэўнены ў адным: Анатоль Зэкаў ніколі не таптаўся каля вяршынькі, не шукаў, дзе лягчы. Ні ў журналісцкай працы, ні ў літаратурнай творчасці. Няхай гэта імкненне, гэты настрой не пакадаюць яго, калі ўжо — ні мала ні многа — а 50 падабралася!

Мікола ЧАРНЯЎСКІ



Простыя людзі паяцнуліся да часопіса, адразу прызналі яго сваім. Разам з пераменамі ў сельскай гаспадарцы змянялася і назва выдання. У 1929 годзе часопіс «Плуг» быў рэарганізаваны і стаў называцца «Шляхі калектывізацыі». Пасля Вялікай Айчыннай вайны выданне аднавілася пад назвай «Колхозник Белоруссии», са студзеня 1957 года — «Сельское хозяйство Белоруссии», а са студзеня 1991 года — «Хозяин» («Гаспадар»).

— Аляксандр Канстанцінавіч, вы звярнуліся да гісторыі часопіса, але што ён уяўляе сабою ў сённяшні час?

— Сяляне ўвогуле людзі сціплыя, хваліцца не любяць. А наш калектыў з'яўляецца іх часцінкай. Тым не менш, мы на месцы не стамі. У сваёй штотдзённай працы трымаем дзяржаўнага падыходу. Што добра нашаму селяніну, то добра і дзяржаве. І калі раніцай разбіраю пошту, атрымліваю вялікую асалоду ад таго, што людзі нам удзячныя, мы ім патрэбныя. Аб гэтым сведчыць тыраж часопіса, які ў сярэднім складае каля 70 тысяч экзэмпляраў у месяц, а за апошнія 3 гады колькасць нашых прыхільнікаў павялічылася амаль на 100 тыс. І яшчэ, у нас такі тыраж не толькі дзякуючы змястоўнасці выдання, але і адносна невялікаму кошту нумара. Нашы падпісчыкі, чытачы — людзі ўвогуле з невялікім дастаткам, Тым не менш, падпісаная цана, якая складае на паўгода крыху больш як 6 тысяч рублёў, з'яўляецца «пад'ёмнай».

— Адным словам, вы часопісам «Хозяин» задаволены?

— Так і не. Прыемна, што справа, якую мы робім, нядрэнна атрымліваецца, што мы шчыра і адказна адносимся да нашых паважаных чытачоў, не ходзім з працягнутай рукой, своечасова плацім заробную плату, падаткі, робім лепшымі ўмовы працы і адпачынку для супрацоўнікаў. Але адчуваю, што ў нас яшчэ ёсць шмат нявыкарыстаных рэзерваў. Нам трэба больш быць у глыбінных раёнах нашай краіны. Там шмат таленавітых беларускіх самародкаў, у якіх можна многаму павучыцца і праз часопіс навучыць іншых. Нам прапануюцца супрацоўніцтва з Расіяй, Украінай, Польшчай, Прыбалтыкай на што ідзём з асяржонасцю, бо прыкідваем, што гэта нам дасць. Мяне як галоўнага рэдактара турбуе, што ў нас шмат адных і тых жа пазаштатных аўтараў, вялікі дзякуй ім, але, на мой погляд, гэты корпус павінен пашырацца. Ёсць і другія меркаванні, усіх адразу і не выкажаш.

— І яшчэ пытанне: якая чытацкая пошта ў вашай рэдакцыі?

— Пошта немалая. Кожны аддзел рэдакцыі атрымлівае вялікую колькасць лістоў з рознымі пытаннямі. І мы імкнемся ў самы кароткі тэрмін з дапамогай нашых навуковых кансультаў, вопытных гаспадароў і спецыялістаў, даць на іх вяртальны адказы. Лепшыя аўтарскія матэрыялы рыхтуем і друкуем на старонках выдання.

Вельмі прыемна, што чытачы па-добраму адгукаюцца пра нас. Напрыклад, старшыня пчальароў аб'яднання «Бортнік» В. Кавалец піша: «Дзякуючы намаганням рэдакцыі часопіса «Хозяин», тут усё цікава чытаць, асабліва старонкі пчальарства. Невыпадкова, што амаль кожны пчальар нашай краіны з'яўляецца падпісчыкам гэтага часопіса. Але нельга абмежавацца, толькі пчальарствам, чытаем усё, усё тут цікава». А вось што піша кветкавод-аматар В. Жык: «Хозяин» — гэта своеасабліва энцыклапедыя сельскай гаспадаркі, дзе сабраны вопыт цэлых пакаленняў мудрых людзей. Тут можна знайсці парады на ўсе выпадкі жыцця». Такіх пісьмаў рэдакцыя атрымлівае мноства. Яны радууюць і натхняюць нас.

— Шчыры дзякуй, Аляксандр Канстанцінавіч, за гутарку. Плэну і творчасці і новых ідэй!

Іосіф ПАЖОГА

“Пісаў піт пра дэкадэнс, пра роздум звышглыбокі...” (Б.Беляжэнка), пісаў пра каву, цыгарэтны дым, каханне, мары, пра незабыўны родны кут і — дзеля рыфмы — хмары... Насамрэч вершаскладанне — справа сур’ёзная і адказная, бо “паэзія — гэта вышэйшая форма існавання мовы” (І.Бродскі). І таму ў першую чаргу менавіта пра яе — паэзію — хочацца асобна пагаварыць, гартаючы старонкі першых нумароў часопісаў “Маладосць”, “Польмя”, “Нёман”.

АКЦЭНТ

Пісаў піт...

“Вышэйшая форма існавання мовы”... Ці многія паэты, асабліва маладыя, усведамляюць, якую яны нясуць адказнасць за кожны створаны радок? Ці многія вершы па сваіх мастацкіх якасцях вартыя таго, каб называцца “вышэйшай формай”? Паводле слухнага меркавання вядомага французскага паэта Поля Валеры, “паняцце большасці людзей пра паэзію такое туманнае, што туманнасць служыць ім вызначэннем паэзіі”. На вялікі жаль, да гэтай “большасці людзей” можна аднесці і немалую колькасць “пітаў”... Аднак давайце ад абстрактных разваг перойдзем да канкрэтных твораў.

“Маладосць” №1.

Такое ўражанне, што муза Паўла Гаспадыніча згубілася ў туманнасці падчас стварэння паэмы хуткаруху “На далоні слязы” і быццам просіць: “Адшукайце сляды // “Я”, забытага ў гонцы...” Паспрабую адшукаць разам з паэтам.

Вось да было знаёмы малюнак: “Кава. Тэле. Партрэт.” І тут жа, у наступным радку, літаральна побач з кубачкам кавы, знаходзіцца “Задумення улонне”! Не дзіва, што адразу пасля гэтага “Разбураецца свет // Нашых з Вамі агоній.”

А вось паэт пакутуе: У мяне ж ты адна... Дый я адарвалі Вочы цёмных істот — Разам іх вызвалілі... Што да чаго? — Не ведаю. Пра што ідзе размова ў паэме? — Не паверыце, — пра каханне!

Ну, а гэта, відавочна, завітала старэнькая муза Янкі Купалы з верша “А хто там ідзе?”: Ты адкуль? “Беларус!” А-а-а... — працягла і сумна,

“А навошта ідзець? — Запытае цікаўны.

Так, можа, хоць у першай страфе твора захаваўся сляды заблукаўшай музы П.Гаспадыніча?

На далоні слязы Кволым полымем сонца Я знаходжу сляды Шчасця блага донца.

Нешта ёсць, але за туманнасцю не разбярэш, ці тое сляды блага шчасця, у якога ёсць донца, ці тое сляды нейкага блага донца, у

якога ёсць шчасце. А да таго ж незразумела, гэта паэт сябе параўноўвае з “кволым полымем сонца”, ці знаходзіць сляды з дапамогай полымя сонца. Адным словам, туманнасць... Дарэчы, той жа П.Валеры яшчэ сказаў, што “верш ёсць расцягнутае хістанне паміж гукам і сэнсам”. Паэма значна большая за верш, таму і “хістанне” тут расцягнулася ледзь не да бясконцасці.

Сярод маладых паэтаў часопіса крыху непатрэбнай туманнасці (магчыма, з мэтай дасягнення загадкавасці) напускае ў свае змястоўныя вершы Віка Трэнас. Робіцца гэта праз свядомае і пастаяннае ігнараванне знакаў прыпынку. Між тым, дасягнуць “вышэйшай формы існавання мовы” нельга, не зважаючы на моўныя законы. Таксама адмоўна сказваюцца на творах саманадзейнасць паэтыкі — “мы — майстры вершаваных ловаў” і “нястача жыццёвага вопыту”.

Ігар Пракаповіч і Зміцер Арыох натхнёна спяваюць гімн каханню і жыццю. Адчуваецца, што стараюцца хлопцы (і небеспаспяхова) працаваць над формай і вобразнасцю сваіх вершаў.

“Польмя” №1.

У гэтым часопісе змешчаны творы толькі сталых паэтаў, якія самі разумеюць і даюць магчымае чытачам зразумець сутнасць паэзіі. Сярод іх — **Анатоль Зэкаў**.

Што локці нам куцаць і ліць дарэмна слёзы? Нанова не пачаць таго, што стала лёсам.

Так піша паэт, чые вершы напоўнены філасофскім роздумам, прасякнуты элегічным настроем, бо

Вось так і век, пражыты мной, не мне, а вечнасці належыць.

У палымянскай паэтычнай падборцы **Анатоль Зэкава** выразна акрэсліваюцца тры асноўныя тэмы і вобразы — крыніцы, якімі жывіцца і наталіецца яго паэзія. Узяць хаця б назвы твораў: “Бацька”, “Мама”, “Я еду да хаты”, “Роднае слова”, “Матчына песня”. І адпаведна тут ёсць: шчымыя пачуцці, адначасова сумныя і светлыя ўспаміны, трывога, хваляванне, ды разам з тым надзея і ўпэўненасць.



Акрамя А.Зэкава на паэтычных старонках “Польмя” пра “Куток маленства” і “былыя дні” піша **Мікола Мятліцкі**.

Над тым, Як жыў: Ці кожным днём пражытым Даражыў, Ці ўсё, што мог, Зрабіць ты змог, задумваецца **Мікола Чарняўскі**. З гадамі

набыты жыццёвы і творчы вопыт дае магчымае палымянскім паэтам пазбегнуць уласцівай вершам маладых твораў “туманнасці” і занадта расцягнутых “хістанняў паміж гукам і сэнсам”.

“Нёман” №1.

“Жизни замысловатое сплетение”, — піша маладая дэбютантка нумара **Ірына Зяблінская**. Крыху дзіўным для яе ўзросту здаецца перажыванне “Летят года-мгновенья”, аднак адкрыцці паэтыкі, зробленыя ў першую чаргу для самой сябе, хоць і не новыя, але не пазбаўлены “рацыянальнага зерня”, паэтычныя выказванні шчырыя і, як мне падаецца, падмацаваныя ўласна перажытым:

Теряется цвет глаз — берут года. И внешность. И мечты. И цели тоже. И зрение. Мы прозреваем позже!.. Но жизнь сама терется тогда.

Вершы іншых паэтаў “Нёмана” — **Міхаіла Пазнякова**, **Святланы Юсевай**, **Андрэя Мазько**, **Алега Наважылава**, **Аляксандра Стрыгалёва** напісаны, кажучы словамі апошняга, “На вечную, докучливую тему: // Что есть Добро и Зло, // Душа и Тело...”

Паэзія неразлучная з прозай. Але гаворку пра гэта таксама можна аднесці да вечных і надакучлівых тэм. Таму, прывітаўшы асноўныя “развагі і думкі” паэзіі, скажу колькі слоў аб праявітых творах студзенскіх часопісаў.

У “Маладосці” дэбютуе **Ларыса Палазкова** з кароткімі апавяданнямі прыгчытавага характару “Зубок” і “Люстэркавы чалавек”, на значнасць зместу якіх указваюць ключавыя словы: “сям’я”, “чалавек”.

“Выбірае позіркам далейшы шлях, вызначае арыенцір” для сябе і чытачоў у апавяданнях “Неруш”, “Тайка”, “Расстрэл” **Анатоль Бароўскі**.

Мудрасць і дабрый характэрныя для казак **Алены Масла** “Сапраўдны кароль”, “Музыка крышталёвага саду”, “Пакінуце дзіця”, дзе пісьменніца “шукае адказы на пытанні надзённыя і вечныя, ступаецца ў чалавечыя сэрцы з надзеяй падтрымаць святло ў іх”.

“І ці не кожнаму з нас калі-нікала пасміхаецца жыццё, — піша **Сяргей Верціла** ў апавяданні “Залаты пясок”, — даючы нешта моцнае і сапраўднае, што, можа быць, цяжка назваць шчасцем, але гэты дарунак яднае нас з Сусветам, лучыць да боскага прызначэння, бліскучым прамянём праразаючы мігальнівае шэрае павуцінне паўсядзённасці. Але ці мусім мы дзячыць за гэта, мы, якія перараслі звера, але так і не дараслі да анёла? Мы — гэта толькі мы”.

У “Польмі” друкуецца працяг рамана **Уладзіміра Гніламёлава** “Усход”.

Не дае забыцца на культурны падзеі мінулага года літаратурны сцэнарый **Анатоль Дзялендзіка** “Легенда пра Анастасію Слуцкую”.

Пра тое, што “кожны... павінен займацца сваёй справай”, жыць так, “каб не было чаго саромецца” і іншыя праблемы маральнага і філасофскага складу гаворыцца ў апавяданнях **Ганна Чарказяна** “Баранчык”, “Джын-а”, “Плот”, “Разбіты збан”, “Правільнае раішэнне”, “Гандляр”.

У “Нёмане” па-свойму асэнсоўваюцца жыццёвыя праявы ў рамана-падарожжы **Алены Паповай** “Седмая ступень совершенства...”.

Пра мацярынскае гора апавяданне **Ірыны Грыгор’евай** “Степныя тольняны”.

Трагедычнае гучанне мае апавяданне **Геннадзя Сенькова** “Сережа Бессмертный”.

Ірына Лявонова напісала апавяданне “Одаренные природы” пра сучаснага Шуру Балаганова, зусім не падобнага да аднайменнага літаратурнага героя, “размышляю о человеческой подлости”.

Што можна яшчэ дадаць? Хіба ў якасці рэзюме ўгадаць старыя, надакучлівыя, але, тым не менш, заўсёды актуальныя ісціны: добрыя творы гавораць пра герояў, абставіны, свет, думкі і перажыванні, якія адлюстроўваюць. Дрэнная — паэзія гэта ці проза, перш за ўсё красамоўна распавядаюць пра аўтара. Добрыя творы патрабуюць чытача, дрэнныя — каментатара... Пытанне ў тым, што ёсць добра і дрэнна? Хай кожны вырашыць сам.

Наталія ЯКАВЕНКА

P.S. Новы год заўсёды пачынаецца з сюрпрызу: нечакана для чытачоў “Маладосць”, “Польмя” і “Нёман” абнавіліся. Часопісы (асабліва “Маладосць”) уладканалі мастацкае афармленне, пашырылі тэматычнае кола матэрыялаў (у “Польмі” знайшлі сабе месца навукова-папулярныя артыкулы нелітаратурнага накірунку, напрыклад, пра наасферную эканоміку). Так што, прыемнага чытання!

Н. Я.



У паэзіі сямброў нямала

Алег Салтук — аўтар васьмі паэтычных кніжак. Апошняя па ліку “Неразлюбі...” — выбраная з усіх выдадзеных раней кніг, у якім — вершы і паэмы, напісаныя на працягу многіх гадоў творчай працы.

Новы зборнік паэта, лаўрэата абласной літаратурнай прэміі імя Караткевіча, не застаўся незаўважаным, як і ўсе ранейшыя: у рэспубліканскіх газетах і часопісах з’явіліся публікацыі, прысвечаныя як творчасці паэта ў цэлым, так і новай кніжцы. Наш зямляк — часты госьць у розных аўдыторыях гарадоў і вёсак вобласці: сустрэчы і прэзентацыі, прысвечаныя выхад названай кнігі, прайшлі ў родным яму райцэнтры — Шуміліне, ганаровым грамадзянінам якога з’яўляецца паэт, ва Ушачах, у многіх школах і бібліятэках

Віцебска. А нядаўна паэт прыйшоў на факультэт беларускай філалогіі ВДУ імя Машэрава, дзе яго добра ведаюць, а некаторыя студэнты пішуць ужо свае работы па ягонай творчасці.

Атрымалася рчыра, даверлівае размова будучых выкладчыкаў роднай мовы і літаратуры са сваім земляком. Алег Салтук прачытаў вершы, адказаў на ўсе задзеныя пытанні, якія датычыліся не толькі беларускай літаратуры. Што цікавае да беларускай паэзіі, і асабліва да творчасці землякоў, не прападае, заведчы і наступны факт: усім студэнтам — удзельнікам сустрэчы (а было іх каля пяцідзясяці) паэт падпісаў сваю выдадзеную ў “Беларускім кнігазборы” паэтычную кнігу.

Надзея ШЛЯХЦЕНАК

Рэквіем па надзеі

“У Шэрых гарах золата няма”
А. Сапкоўскі

“Пацыент хутчэй мёртвы, чым жывы”
Бураціна

“Урач сказаў: пахаваць, значыцца,
пахаваць, і не займайся
самалячэннем”
Народнае

Фантастычная аповесць Алеся Аляшкевіча “Век Вадаліва” (“Малодосць”, № 7, 2004) — заяўка на адраджэнне беларускай фантастыкі.

Нагадаем чытачу, што век Вадаліва — азначэнне эпохі, якая пачалася ў 2000 годзе, змяніўшы век Рыб. У гэты перыяд чакаецца зварот чалавека да сваіх схаваных мажлівасцяў, большы давер інтуіцыі, наогул, лепшае развіццё, чым пад знакам кансерватыўных Рыб. Ці адпавядае аповесць сваёй назве?

Мы любім і чытаем фантастыку, ведаем і яе класічныя ўзоры, і мадэрн. Разгледзім жа замах на вышні амаль не існуючага на нашай радзіме жанру.

Аглядаць станем па двух параметрах. Першы — гэта змест твора, сюжэтная лінія — тое, што спрабаваў данесці да нас аўтар.

Другі — форма, тэма мастацкіх сродкі, якімі карыстаўся творца, каб раскрыць ідэю аповесці.

Сюжэт аповесці, наколькі мы зразумелі, складаецца з таго, што наскрозь добрыя, далікатныя ды шляхетныя астранаўты славянскага паходжання (ледзь не напісалі: “сапраўдныя арыўцы”) знаходзяць нейкую загадку на прасторах, вядома ж, Сусвету. У працэсе пошуку чытачу адкрываецца, што загадку гэтую ўжо спрабавалі адгадаць наскрозь амаральныя (“распусніца і наркаманка”) астранаўты — пасланцы нейкае англамоўнай, мяркуючы па імёнах герояў, краіны. Што ж гэта за таямніца? Гэта нейкі артэфакт невядомай цывілізацыі, названы ў аповесці “С-17”. Артэфакт гэты мае здольнасць выконваць жаданні ўладальнікаў. Але палобная ідэя куды больш цікава, падрабязна і псіхалагічна апраўдана разглядалася А. і Б. Струацкімі ў сусветна вядомай, перакладзе-

най амаль на ўсе мовы планеты аповесці “Сталкер”. Добра, фантастычная ідэя аўтару не ўдалася. Давайце адкінем слова “фантастычная” і ўмоўна заменім фантастычны шар на цалкам прыродны рэсурс (злітак золата ці вялікі кавалак мяса) — ці зменіцца ад гэтага інтрыга аповесці?

На жаль, не. Англамоўныя распуснікі застануцца англамоўнымі распуснікамі, гэчныя славянскія астранаўты — гэчымі і добразычлівымі рыцарамі без страху і папроку. Асноўная думка аповесці застанеца той жа: трэба быць добрым і выхаваным славянінам, і артэфакт пойдзе на карысць. Дык навошта прыплятаць фантастыку?

Выснова: сюжэт аповесці не з’яўляецца фантастычным. Аўтар не здолеў знайсці свежую думку ў рамках азначанага жанру.

Але гэта не смяротна. Напрыклад, пра Рабінзона Круза пісалі 26 аўтараў, а памятаем мы аднаго: таго, хто зрабіў гэта лепш за ўсіх. Дык, можа, “Век Вадаліва” пахваліцца дасканаласцю формы, трапнасцю выказаў, вытанчанасцю, багаццем мовы аўтара ды герояў? Альбо здолее навучыць чытача таямніцам зорных пераплётаў ці іншасветнай біялогіі? Уразіць неверагоднымі выявамі, накітавалі узыходу сонца над Юпітэрам, ці інтэр’ерам зорнага карабля, здольным “пераплонуць” Лукаса?

Нічога гэтага ў аповесці няма, як “няма фотасінтэзу ў глебе”.

Нагадаем чытачу, што фотасінтэз, пра што сведчыць першы корань гэтага слова, адбываецца толькі пры святле. Якое святло можа быць у глебе? Тое, пра што напісана ў падручніку батанікі за 7 клас, у аповесці з надзвычай разумным выразам твару гаворыць касмічны біёлаг з вышэйшай адукацыяй, высветліўшы гэты факт з дапамогай хітрых прылад. На падобным узроўні ў “Веку Вадаліва” падаецца ўся тэхнічная ды навуковая часткі. Чаму тут можна навучыцца?

Але, можа, аўтар здолеў паказаць яркія, жывыя вобразы герояў?

Таксама не. Мова і апісанні ствараюць уражанне, быццам мы не трапілі на колькі стагоддзяў у будучыню, а наадварот апынуліся ў сярэдзіне мінулага ста-



Фотакаляж В. КАВАЛЁВА

годдзя. Менавіта тады пісаліся творы, паводле ўзору якіх створаны “Век Вадаліва”; банальныя апісанні ды сітуацыі, бязглуздыя дыялогі, няўменне падбраць нешта новае, каб апісаць зорны карабель. З горыччу канстатуем, што і мова твора таксама вельмі далёкая ад дасканаласці. Восем некалькі прыкладаў:

“Лягальны апарат” (памёр, няшчасны, гэтак і не паспеўшы ўзляцець); “Марш-кідок” (каго куды кідалі?); “звышшчыльны скафандр”; слова “люстэрка”, якім аўтар карыстаецца для азначэння экрану (пры чым тут Божы дар да яечні?); “Слізістая пачвара за-

смактала ў сябе Кэт”; “цёмна-вішнёвыя вочы” (уявіце!!), “крыты шкляны ліфт”; “ён націснуў тармазную кнопку” — своечасова.

Такім чынам, можна друкаваць у часопісе, старонкі якога яшчэ памятаюць “Чорны замак Альшанскі”, аповесць, дакладна злізаную з найгоршых замежных псеўдафантастычных твораў сярэдзіны мінулага стагоддзя, але лічыць, што гэта і ёсць будучыня і надзея беларускай фантастыкі, — жаліва.

Ніка РАКІЦІНА,
Міхаіл БАБРОЎ



«Смык ідзе па вадзе»

што агню няма, а ёсць ворах абы-
як укладзеных слоў, бо як інакш
можна зразумець наступную
эквілібрыстыку:

...змовы натхняюць галовы
галовы лятуць на дрывы
на дрывах —

чорныя бровы
бровы сівай каровы
каровы рыкаюць замовы...

Альбо:
Смык ідзе па вадзе
ў чарадзе
белых лебедзяў,

хвалі руйнуе —
важкатасць ірве чарадзей,
ён, марнуючы радасць,
балюе.

Да таго ж, Валерыя дазваляе
сабе рабіць з мовай усё, што за-
хоча.

Столькі новых у кнізе слоў,
хоць слоўнік складай, напры-
клад, “храмабарвы — на верша-
пакосах”.

Усе гэтыя рэчы гавораць
толькі пра тое, што паэтцы далёка
не заўсёды ўдаецца пераа-
долець “супрамаст” — супра-
ціўленне мовы. Пэўна, таму і
атрымліваюцца вышэйзгада-
ныя недарэчнасці. Як вядома,
хто ясна думае — той ясна вы-
казваецца, а паэтка, відаць,
мае праблемы і з тым і з другім.
Калі гаварыць пра змест збор-
ніка, то можна заўважыць, што
большасць вершаў — не з пера-
жытага і адчутага, а з літарату-
ры, фальклору, рэлігіі; гэта, на
жаль, не што іншае, як літара-
туршчына (нават піша Вале-
рыя чамусьці ад асобы муж-
чынскага полу). Штосьці больш

шчырае прабіваецца, калі гу-
чыць слова “адзінота”: там,
магчыма, бліжэй да сапраўднага.
“Сцяжы мір у сваёй душы — і
тысячы вакол уратуюцца”, — га-
варылі святыя. Валерыя ба-
чыць, дзе дабро, а дзе зло, і
выбірае першае, прэч адганяе
“злыдухаў”, імкнецца нават
“неба сагрэць”.

Але што датычыць сапраў-
днай літаратуры, паэзіі, то ўда-
лых вершаў у зборніку, на мой
погляд, небагата: “Харошы
мой”, “Давай пашкадуемся”,
“Кожны вечар малюся”, “На-
пружана ўглядаюся ў люстэр-
ка”...

У траве з дрыготкаю
расою
ловіць лугавыя міражы
светлы хлопчык
бацькавай касою

(“Рыжым купалам трываліцца зара”)

Гэты і іншыя прыклады
сведчаць пра тое, што аўтарка
нейкі літаратурны плён усё ж
мае, што гэта толькі пачатак і,
будзем верыць, ёй удалася са-
грэць не толькі неба, але і ду-
шы сваіх чытачоў.

Наталія КАПА

Пра маладую паэтку Валерыю
Куставу ўжо нямала гаворана і
амаль заўсёды — добра, ухвальна.
Многія памятаюць вершаваны
зборнік Валерыі “Кроў Сусвету”,
які выйшаў у 1996 годзе, калі
аўтарцы было ўсяго дванаццаць
гадоў. Сёлета ў выдавецтве “Мас-
тацкая літаратура” ў серыі “Дэ-

бют” пабачыла свет яе другая
кніга: “Каб неба сагрэць...”. Тут
ёсць сапраўды выдатныя вершы,
аднак, калі гаварыць пра новы
зборнік у цэлым, то ён мне нагад-
вае, вобразна кажучы, ворах сало-
мы, які спрабавалі запаліць —
былі сполахі, але вогнішча так і не
разгарэлася. Восем і атрымалася,

Алесь ПІСЬМЯНКОЎ



Сонечны чалавек, творца, які быў далёкі ад паэтычнага касманалітызму, — ён усё жыццё апяваў характэрна тых мясцін, адкуль сам быў родам, дзе адчуў сябе паэтам... Ён увесь жыў у сваіх вершах, аддаваў сябе слову і справе цалкам, і таму ягоныя вершы жывуць зараз на-сапраўднаму паўнавартасна. Сімвалічна, што менавіта сын Алесь Письмянкова прынёс да нас у рэдакцыю вершы з бацькавага нататніка.

 Пераходзіць лета ў восень,
 Не сумуй, мой любы кося,
 Мы з табой яшчэ пакосім,
 Мы з табой яшчэ павозім.

Не сумуй, мой белы бусел,
 Прылятай, і я вярнуся
 На далёкі родны бераг,
 Каб далей любіць і верыць,

Каб спакойна і без тлуму
 Разам думаць нашу думу.

Памяць

Ліставейнай замеццю
 Зной услед за памяццю
 Да сябе іду.

Гарадамі, сёламі,
 Дзе сябе вясёлага
 Болей не знайду.

Вось ужо і Чэрыкаў,
 Памяць невычэрпная,
 Прыпыні хаду:

З кожнаю былінкаю
 Да саміх Бялінкавіч
 Гаману вяду.

 Яшчэ мароз
 сабе не здрадзіў —
 Агнём халодным паласнуў.
 Яшчэ ў аснежаных прысадаў
 Няма і думкі пра вясну.

Яшчэ спрабуюць снегапады
 Махнуць натомленым крылом,
 Ды гэта марная бравата,
 Ужо адбыўся пералом.

Усё яшчэ ва ўмоўным ладзе,
 Жаданнем страці не стае.
 І ўсё ж у мройлівым паглядзе
 Тугі ільдзінка растае.

Сустрэча

— Вітаю!
 — Вітаю!
 — Спяшаеш?
 — Спяшаю!
 Такая гаворка.
 Такая сустрэча.
 Дарога пад горку.
 Бярэцца на вечар.
 А можна ж іначай
 Вітацца, зямляча:
 — Вітаю!
 — Вітаю!
 — Лятаеш?
 — Лятаю!
 Бяскрыла жартуем,
 Што крылаў не чуем.
 Жартуем? Не чуем? Не маем?
 Спяшаем, спяшаем, спяшаем...

Мікола КЛІМОВІЧ



Настаўнік-пенсіянер з в. Мелешаў Жыгкавіцкага раёна. Адрываваў у школе 55 гадоў. Актыўна займаецца літаратурнай працай, друкуецца ў розных выданнях.

 Стаю самотны
 ля сцяны.
 Хвалююць сэрца
 задуменні.
 Пльвучць аблогі-дзірваны
 І гаснуць тусклыя
 праменні.

Дзяўчына з вёдрамі
 брыдзе,
 Скрыпіць пацвілы
 журавель.
 З ракітай гутарку
 вядзе
 Яшчэ няскошаны
 авель.
 Вятрыска раптам
 неак сціх,
 З аблокаў месяца
 выглядае.
 Стаю адзін,
 ніхто маіх
 Трывожных думак
 не згадае.

Хутар той, дзе запусцелы сад...
 Горыч палыновую лаўлю.

Тут лісток кляновы падніму,
 Як малітву прашапчу яму:
 Ад мяне паклоны прымай!..
 Тут майго дзяцінства
 ходзіць май.

Тут папары зараслі травой
 І лістота стала залатой.
 Рэдка прыязджаю сюды я.
 ...У новым месцы —
 новая сям'я.

Тут сваю душу сагрэю зной
 І адкрыю многае з высной.
 Праз жыццё па свеце панясу
 Бацькаўшчыны дзіўную красу.

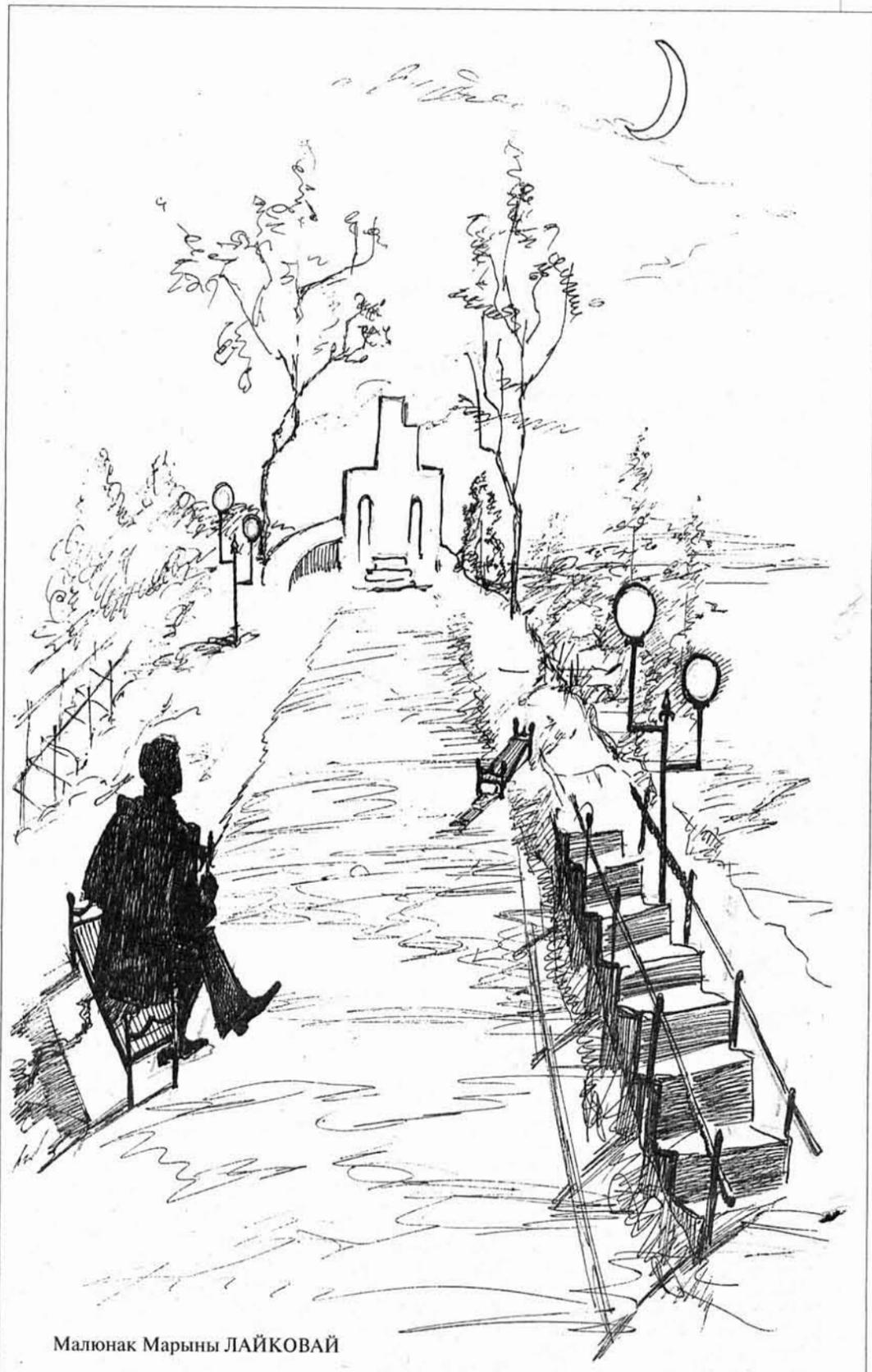


Настаўнік са Стаўбцоўшчыны, актыўны ўдзельнік літаратурнага аб'яднання пры мясцовай райгазеце "Прамень".

Яўген КАРПУЦЬ

Плынь гадоў трывожыць мой пагляд

Плынь гадоў трывожыць
 мой пагляд.
 Я мясіны родныя люблю:



Малюнак Марыны ЛАЙКОВАЙ



Цягнік "Мінск — Варшава" прыбыў на цэнтральны вакзал польскай сталіцы роўна а палове сёмай па мясцовым часе.

Агіевіч, ступіўшы на перон, скурчыўся: паветра дыхала халоднай сырассю. Шматпавярховыя гмахі будынкаў ахутваў шчыльны шаравата-белы туман. Праз яго густое мроіва выступалі літары і яркія надпісы рэкламных шчытоў: "Марыёці", "Сіменс", "Лот", "Мальбара", "Форд".

— Халадна, — незадаволена буркнуў Агіевіч.

— Халадна, — пагадзілася Карына, захінаючыся кароткім і лёгкім шоўкавым шалікам.

Яны выйшлі на прывакзальную вуліцу і пайшлі да аўтобуса прыпынку ўздоўж высокага дашчанага плота. За ім узвышаўся ў неба будаўнічы кран. Яго страла, манатонна апускаючыся і падываючыся, падавала на верхні паверх будучага будынка цэглу, рошчыну, арматуру.

— Яшчэ гэтак рана, а ўжо працуюць, — здзіўўся Агіевіч. — Трэцяя змена, ці што...

Карына прамаўчала. Задзіраючы галаву, яна разглядала хмарачосы са шкла і бетону, якія, было відаць, выраслі ў апошнія гады.

— Не спатыкніся, — папярэдзіў Агіевіч.

— За сабой глядзі, — дабрадушна буркнула Карына.

На аўтобусным прыпынку нікога не было. Але ўжо праз некалькі хвілін, калі падшоў аўтобус, бы па камандзе з'явіліся пасажыры.

Карына зірнула на Агіевіча.

— Спытай у каго-небудзь, куды нам ехаць.

Агіевіч падшоў да пажылога паляка ў клятчастым паўпаліто, пачаў распытваць:

— Вуліца Атэньска... Дзе вуліца Атэньска? На чым можна даехаць?

Да паляка дайшло, і ён патлумачыў, куды і як ехаць, але Агіевіч нічога не зразумеў.

— Дзякую, дзякую, — сказаў ён і, глядзячы на Карыну, перасмыкнуў плячыма.

— Давядзецца ехаць на таксі, — прамовіла яна. — Я ўжо змерзла.

Прыпынак таксі быў побач.

"Давядзецца ехаць", — незадаволена падумаў Агіевіч і пакіраваў да паласатага "фольксвагена", пастукаў у дзверцы кіроўцы.

— Паехалі?

Рыжавалосы, круглатвары таксіст тут жа выкаціўся з машыны, адчыніў заднія дзверцы.

— Прощэ, пані, — прапанаваў ён сядзець Карыне. — Прощэ, — запрасіў Агіевіча.

— Я цябе папрашу памятаць, — сядзючы на мяккае скуранае сядзенне, ціха сказала Карына, — тут, у Польшчы, усе пані і пані. У тым сэнсе, што гэта абавязковы да іх зворотак.

— Не хвалойся, — прашаптаў Агіевіч і паклаў сваю руку на ейную. — Я чалавек выхаваны.

Праз паўгадзіны былі па напісаным на лістку бацькам Карыны адрасе.

Дом нашчадка аканомы палаца Пуслоўскага ўзвышаўся за ўзорыстай каменнай сцяной. У вокнах ніжняга паверха, а іх было тры, гарэла святло.

— Пойдем? — нерашуча спытаў Агіевіч.

Карына ўздыхнула:

— Не стаяць жа на такой спожы.

Яны пазванілі ў жалезныя дзверы плоту. На ганак дома выйшаў невысокі хударлявы мужчына з пышнымі, апушчанымі ўніз вусамі. З выгляду яму было гадоў пяцьдзесят-пяцьдзесят пяць.

— Мы да вас, — гучна сказаў Агіевіч, — добры дзень!

— Дзень добры, — павітаўся паляк. — Праходзьце. Агіевіч паказаў лісток з адрасам.

— У нас важны клопат. Вы пан Барысевіч?

— Так, — кінуў гаспадар дома і прамавіў каўнер белае сарочкі. — Я размаўляю па-руску, так што ўсё разумею.

Ён затрымаў позірк на лістку з адрасам.

— Вам патрэбен Вітольд Барысевіч?

— Так, а што?

— Гэта мой бацька, — гаспадар дома апусціў памутнелыя вочы. — Яго няма.

— Які шосты год...

— Прабачце, — Агіевіч разгублена развёў рукамі. — Даруйце, калі ласка. Мы з Мінска. У нас проста важная справа. Вельмі важная.

— Можна, я дапамагу?

— Не ведаю.

— Вы праходзьце ў дом. Праходзьце. — Паляк расчыніў дзверы. — Я пастараюся, калі змогу, дапамагчы вам.

Толькі Агіевіч з Карынай зайшлі ў вітальню, як да іх падбег велізарны чорны дог і пачаў абнюхваць.

— Не бойцеся, — папералжальна заўважыў гаспадар дома, — ён не кусаецца. Ён мой сябра.



Анатоль РЫЗАНОВІЧ

— Мы не баімся, — усміхнулася Карына, усё ж адыходзячы ад сабакі.

Паляк, усміхнуўшыся ў адказ, дапамог ёй зняць паліто, прынес тапкі.

— Абувайцеся і будзьце, як у вас кажучы, як дома. І вы таксама, — звярнуўся ён да Агіевіча. — Праходзьце ў гасцёўню, а я прынесу каву. Вы п'яце каву?

— Так.

— Вядома!

Агіевіч і Карына казалі гэта адначасова і, паглядзеўшы адно на аднаго, засмяяліся: ранішняе напятасць адносін развеелася і зусім растварылася ў водары заваранай натуральнай кавы, якую гаспадар падаў у маленькіх светла-блакітных кубачках.

— Вы, пан Барысевіч, сапраўдны спец па каве, — зрабіла Карына камплімент гасціннаму паляку. — І наогул у вас хораша. Нават вельмі хораша.

Яна абвела паглядом прасторную гасцёўню, пафарбаваную ў жоўта-залацісты колер.

У ёй не было нічога лішняга, толькі самае неабходнае: сіні куток з дзвюх канап і фатэляў, шклянны столік, вялікі срэбрысты тэлевізар на падстаўцы, разгалінаваны, чымсьці нагадваючы доўгую галінку без лістоты, белы святільнік, карціна на сцяне ў тонкай жоўта-карычневай раме — ранішні белаваты туман над вадою, ды штучная пальма ў шырокім гаршчку, што стаяў не на падстаўцы, а на паркетнай, блішчэстай ад лаку падлозе.

— У мяне ўсё проста, — сказаў гаспадар. — Нічога лішняга, толькі самае неабходнае.

— А чаму пальма ў вас штучная? — спытала Карына.

— Гэта яшчэ прасцей, — усміхнуўся паляк у вусы. — Я часта бываю ў камандзіроўках, таму жывых раслін у мяне няма, як няма жонкі і пакаёўкі.

— А як жа сабака? — пацікавіўся Агіевіч.

— Сабаку я здаю ў спецыяльны пансіён, — адказаў гаспадар. — У нас такія ў Варшаве ёсць. Ну, цяпер вы ведаеце пра мяне амаль усё. Я хачу ведаць і пра вас: хто вы?

— Мясце зваць Аляксандр, — назваў сябе Агіевіч. — А гэта Карына. — Ён паказаў на яе рукой.

— Мне прыемна, — паляк прыпадняўся, пакланіўся. — Міраслаў Барысевіч. Можна зваць проста — Міраслаў. Дык што вас, раскажыце, прывяло ў мой дом?

— У нас важны клопат, пан Барысевіч, — Агіевіч не ведаў, з чаго пачаць. — Я вам ужо казаў. Баюся, вам гэта можа не спадабацца. Ён змоўк, шукаючы неабходныя словы.

— Ну што ж ты, — папракнула яго Карына і, паглядзеўшы на гаспадара дома, прыязна усміхнулася.

— Клопат наш заключаецца ў тым, — прадоўжыў Агіевіч, — што мы ведаем і цэнём вашага далёкага продка Рышарда Барысевіча, які быў аканомам Косаўскага

палаца.

— Ён разбураны, — нечакана рэзка заўважыў паляк. — Я ведаю, што разбураць яго не было неабходнасі.

У выразных зеленаватых вачах паляка прамільгнуў калючы агеньчык.

— Так, — кінуў Агіевіч. — Палац быў разбураны ў вайну. Гэта не наша віна. Зусім не наша. Але мы таксама лічым, што палац быў разбураны дарэмна. Гэта ж гісторыя.

— Выбачайце, — паляк, прыпадняўшы руку, выставіў уперад белую, без аніякіх адзнак мазоляў, далонь — маўляў, усё нармальна.

— Стены палаца, яго лёхі засталіся, ацалелі. — Агіевіч шматзначна памаўчаў. — У іх, кажучы, ёсць яшчэ некаторыя гістарычныя рэчы, прадметы даўніны. Адным словам, каштоўнасці, якія можна было б здаць у музей, каб іх убачылі ўсе, хто хоча ведаць гісторыю і цэнніць мастацтва.

— Што вы маеце на ўвазе? — нашчадак аканомы насцярожыўся.

Як толькі паляк выйшаў, Карына радасна крыкнула:

— Віва!

Сабака пагрозліва прыпадняў вушы. Карына, не звяртаючы на яго ўвагі, паўпрылягла на канапе, закінуўшы нагу за нагу, нібы гаспадыня.

Агіевічу ўсё гэта не спадабалася: занадта ўсё проста выходзіла — прыехалі, адразу ж знайшлі пана Барысевіча, больш за тое — ён адлаў у іхняе распараджэнне цэлы дом. Праўда, з мерамі перасярогі.

— Думаеш, гэты пан скажа што-небудзь канкрэтнае? — задаў ён пытанне Карыне.

— Скажа ўсё, што ведае, — жыва і ўпэўнена прамовіла яна. — Вось убачыш. Мяркую, што яму ягоны бацька, Вітольд Барысевіч, шмат што распавядаў. Можна, усё чыста, што сам ведаў.

— Што ж, будзем чакаць...

Агіевіч падшоў да акна, расхінуў шторы. Вулічны літар, што стаяў адразу за плотам, ужо быў выключаны. Міма яго праплыў двухпавярховы аўтобус. Туману

Лавец мастацтва

Урывак з аповесці



— Існуе легенда пра якісьці Кубак Пуслоўскага, — уставіла Карына. — Аляксандр хоча знайсці яго.

— Гэта цікава. — Паляк падняўся, узбуджана прайшоўся па пакоі, сеў. — Вельмі цікава. Я таксама чуў гэтую легенду ад бацькі, але дзе гэты Кубак, на жаль, не ведаю. І калі сказаць шчыра, дык мяркую, што гэта ўсяго толькі легенда. Прыгожая легенда. — Барысевіч паглядзеў на гадзіннік. — Наогул дык мне час ехаць на працу. Прабачце. Думаю, мы больш грунтоўна пагаворым пазней, калі вы не прырочыце.

Агіевіч і Карына азадчана пераглянуліся. Гэта заўважыў паляк.

— Не, це, — сказаў ён. — Вы — мае госці. Я рады, што пра наш род у вас памятаюць. Размяшчайцеся, пакоі для гасцей на другім паверсе. Кухня, сталовая і бар у вашым распараджэнні. Я вярнуся надвечоркам.

— Дзякуем, — Карына расплылася ва ўдзячнай усмешцы, шчодро паказаўшы ямачкі на паружавелых шчоках. — А вы не баіцеся пакідаць нас адных у вашым доме?

— Не, — сказаў пан Барысевіч. — Усе мае каштоўнасці знаходзяцца ў іншым доме. Ён далёка адсюль, да таго ж за вамі паназірае мой Джэкі, — сабака. Джэкі, — паклікаў гаспадар дома.

Велізарны дог тут жа паявіўся з дзвярэй кухні і гулліва кінуўся да ног гаспадара.

— Спадзяюся, ён не ўкусіць, — какетліва спытала Карына.

— Не, калі вы не будзеце адчыняць мае спальню і кабінет. Зрэшты, я возьму іх на ключ. І яшчэ, — пан Барысевіч дзелавіта паглядзеў на Агіевіча і Карыну. — Я забяру, выбачайце, вашы пашпарты.

Агіевіч і Карына, крыху здзіўлена, але паразумела, кінулі галовамі.

— Без праблем.

— Само сабою...

ўжо не было. З-за параллельных кучаравых воблакаў прабіваўся бледны прамень святла.

— Ты сказаў, што Косаўскі палац быў разбураны дарэмна, — нібы сама сабе прамовіла Карына. — А ты сапраўды ведаеш, як ён быў разбураны?

— Ведаю, — павярнуўся да яе Агіевіч.

— Раскажы.

Карына падрыхтавалася слухаць. Агіевіч, не ведаючы, з чаго пачаць, перасмыкнуў плячыма.

— Распавядаць, папраўдзе, дык і няма чаго. Палац быў узарваны партызанамі па загадзе свайго камандзіра, які паходзіў з мясцовых беднякоў. Гэты чалавек, а я бачыў яго і размаўляў з ім, потым стаў першым сакратаром райкама партыі, а пасля абласным прафсаюзным лідэрам. Несправядліва, вядома, але факт.

— Цікава, што гэта за чалавек і калі ты паспеў яго пабачыць.

— Маленькі і тоўсты. Бачыў яго я гадоў дзесяць назад, калі ўпершыню пачуў легенду пра Кубак Пуслоўскага. Пачаў вывучаць некаторыя матэрыялы, сустракаўся з людзьмі, якія ведалі гісторыю палаца. Ты думаеш пакупнік Кубка выпадкова звярнуўся да мяне па дапамогу. Не. Ён ведаў, што я таксама цікавіўся Кубкам Пуслоўскага. Праўда, трэба аддаць належнае гэтаму чалавеку: акурат ён наблізіў мяне да разгадкі месцазнаходжання Кубка, сказаў мне пра цябе і пра твайго бацьку.

— Нават пра мяне? — Карына глядзела незразумела. — Ты гэтага мне не гаварыў, гэта штосьці новае.

— Так, але давай не будзем пра гэта. І без таго загадка хапае.

Агіевіч зноў павярнуўся да акна і пачаў глядзець на варшаўскую вуліцу, што жыла сваім звычайным, мітуслівым жыццём.

Арт-пацеркі

♦ Помнік нашаму выдатнаму земляку, асветніку Францішку Скарыну з'явіўся ў Калінінградзе яшчэ мінулай восенню. А ўрачыстае адкрыццё гэтага манумента, створанага беларускім скульптарам А.Арцімовічам, адбылося два тыдні таму. Удзельнічалі афіцыйныя асобы.

♦ Прэм'ера стужкі "Маленькія ўпекачы" ("Беларусьфільм", рэжысёр Р.Грышкова) прайшла ў сталічным кінатэатры "Кастрычнік". Новы дзіцячы ці нават т.зв. сямейны фільм вылучаюць як "чыста нацыянальны прадукт"



кінавытворчасці: удзел у ім вядомай расійскай актрысы Л.Арынінай, запрошанай на ролю бабулі, лічыцца "экзатычным выключэннем". Асабліва каларыт атмасферы стужкі надае гучанне гурта "Троіца" з музыкай І.Кірчука, які нават зняўся ў адной з роляў.

♦ 70-годдзе Б.Барысёнка, заслужанага артыста Беларусі, аднаго са старэйшых сваіх акцёраў, урачыстай вечарынай адзначыў калектыў Беларускага тэатра юнага глядача. На гэтай сцэне ім створаны выразны вобразны свет, населены станоўчымі лірычнымі ды сацыяльнымі героямі, характарнымі і каларытнымі камічнымі персанажамі, нават казачнымі істотамі: ад Максіма Багдановіча ў "Зорцы Венеры" М.Алтухова і Б.Бур'яна да караля Людовіка XIII у "Трох мушкетёрах" паводле А.Дзюма, ад Ветра ў п'есе "Дай валы, калодзеж!" П.Макаля да Бобчынскага ў гогаляўскім "Рэвізоры".

♦ Лекторый выхаднага дня ў Нацыянальным мастацкім музеі РБ чакае аматараў мастацтва, увазе якіх прапануецца: 5 лютага — агляд "Мастацтва старажытных гарадоў Беларусі", паслязавтра, 6-га, — вандручка па старажытным свеце ("На зямлі Старажытнай Элады") і дэтальнае знаёмства з айчынай спадчынай ("Паміж двума паўстаннямі. Мастацтва Беларусі другой трэці XIX стагоддзя").

С.ВЕТКА

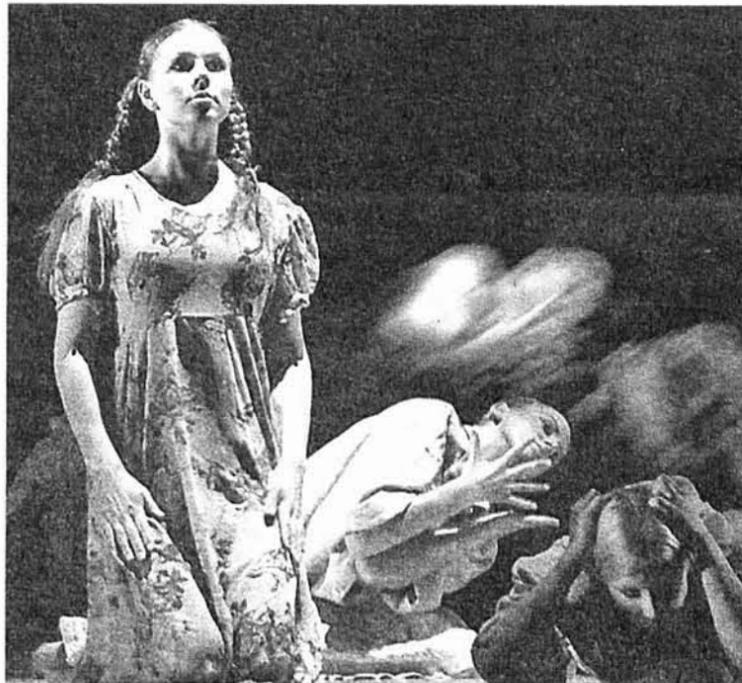


Фота забяспечана А.Дзмітрыевым і аўтарам

У Віцебску адбыўся XVII Міжнародны фестываль сучаснай харэаграфіі. Асноўнай яго падзеяй, паводле традыцыі, стаўся конкурс, з нядаўняга часу замоўлены як біенале: гэта значыць, у адзін год ладзіцца як міжнародны, у другі год — як нацыянальны.

ЧАС САМАТУЖНІКАЎ МІНУЎ

Чарговы конкурс якраз і сабраў родныя беларускія калектывы. Тут варта адзначыць гэўны прагрэс. Калектываў сучаснай харэаграфіі не толькі пабольшала, але і якасна палепшыўся іх узровень, што дазволіла правесці нацыянальны конкурс на вельмі сур'ёзнай аснове. Як зазначылі некаторыя члены экспертнага савета (дарэчы, не беларусы), асобныя работы іх проста ўзрушылі.



Сёлета ва ўмовах конкурсу адбыліся сур'ёзныя змены. Такім чынам, міжнароднае журы замяніў экспертны савет, у які ўвайшлі вядомыя практыкі і тэарэтыкі танца з Расіі, Літвы і Беларусі і які ўзначаліла доктар мастацтвазнаўства, загадчык кафедры харэаграфіі Беларускай акадэміі музыкі Юлія Чурко. Апроч таго, адпалі ранейшыя гран-пры і іншыя прызавыя месцы, а пераможцы вызначаліся ў сямі намінацыях: "Школа", "Педагог", "Харэограф", "Твор", "Выканаўчае майстэрства", "Артыст" і "Дэбют". Традыцыйнай зрабілася прэмія імя Яўгена Панфілава, выдатнага расійскага харэографа.

Прыемна адзначыць, што на агульным фоне вельмі выгадна глядзеліся землякі. З пяці калектываў вобласці (апрача віцебскіх, ярка паказалі сябе і аршанцы — харэаграфічная студыя Ірыны Стамінскай, адзначаная ў намінацыі "Дэбют") чатыры альбо выйшлі пераможцамі, альбо атрымалі спецыяльныя прэміі. Мяркую, штогадовы фестываль мадэрн-танца, які фактычна спаралізуў шэраг новых калектываў у нас на радзіме, гэтакім таксама паспрыяў.

У намінацыі "Твор" дыпламам конкурсу ўганараваны харэаграфічны калектыў Віцебскага дзяржуніверсітэта (кіраўнік Аляксей Літвін) за мініяцюру "Самалётчыкі". Героі гэтага міні-спектакля — дзеці, што засталіся без бацькоўскага цяпла, існуюць самі па сабе (адсюль і назва, што выклікае і іншыя асацыяцыі — з небам, палётам, марай, — зразумела,

таксама ўвасобленыя ў гэтай таленавітай рабоце). Вострая сацыяльная праблема? Так. Але не агрубленая, не прыземленая, а пераведзеная на паэтычны, вобразны лад, чаго, урэшце, і вымагае жанр.

Спецыяльнай прэміяй экспертнага савета "Стыль" за "Супрэматычны балет" узнагароджана студыя "Паралелі" Настасі Махавай пры віцебскай гімназіі № 3. Дзе, як не ў Віцебску, дзе Казімір Малевіч і стварыў свае лепшыя работы, мог нарадзіцца гэты спектакль?..

Прэмія фестывалю імя Яўгена Панфілава дасталася таксама віцеблянцы Дзіяне Юрчанцы. Ужо некалькі гадоў яна працуе балетмайстрам Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа, а сёлета ёй удалося стварыць харэаграфічную студыю (дзе вучэбная работа спалучаецца з творчай) пры культурна-дзелявым цэнтры ААТ "КІМ". У калектыве і артысты тэатра, і пачаткоўцы — на роўных. Студыя прадставіла на конкурс тры работы: мініяцюру "Смага" (дзе таленавіта ўвасоблена тэма Вялікай Айчыннай вайны), аднаактовы балет "Яна" (дзе па-філасофску глыбока асэнсаваліся праблемы часу і чалавечай існасці; мяне, напрыклад, уразіла цікавая метафара Жыцця-Каханьня-Смерці — маладая жанчына з бясконца доўгай касой, якая цягнецца за ёй праз усю сцэну, каб у апошні момант сарвацца з яе галавы). І трэцяя работа — мініяцюра "Рэўнасць" у выкананні артыстаў-коласаўцаў Аляксандра Андрэенкі і Настасі Куржалавай-Пінчук (дарэчы, яны — аўтары ідэі нумара). У гэтым творы аголеная чалавечая эмоцыя-жарсць, з якой змагаецца герайня, увасабляецца ў вобразе нейкай бясполай істоты, што выгаргаецца з яе ўлоння, змагаецца з жанчынай і ўрэшце бярэ над ёй верх. Вельмі дакладная паводле стылю касцюмаў і пластыкі, арыгінальная паводле задумы і грунтоўная паводле ўвасаблення, пранікнення выканаўцаў у сутнасць сваіх вобразаў, самааддачы, гэтая мініяцюра найбольш уразіла "суддзяў", і менавіта за яе харэограф удастоена ганаровай прэміі імя Яўгена Панфілава.

З іншых гарадоў найбольш пашанцавала Гомелю. Вядомы беларускі харэограф Іна Асламава, якая прызнаная далёка за межамі радзімы і ўжо дастаткова даўно стварыла студыю "Квадра", сёння выкладае ў школе мастацтваў, што прадставіла на конкурс шэраг цікавых нумараў. Яна атрымала перамогу адразу ў трох намінацыях: "Школа", "Педагог"



і "Харэограф". Прыемна адзначыць, што ўвогуле на гэтым фестывалі было нямала маладых і зусім юных твараў. Як заўважыла яго нязменны дырэктар Марына Раманоўская, час творцаў-саматужнікаў мінуў, надыйшоў час школ, студый, народжаных тымі самымі энтузіястамі, што некалі кіравалі малаколькаснымі калектывамі. Сёння мы ўбачылі новае пакаленне.

У намінацыі "Артыст" дыплом атрымала Вольга Лабоўкіна з Гродне (глядач памятае яе як танцоўшчыцу групы "Тад"). Яна віртуозна выканала мініяцюру "Мары рыбжага чалавечка". Праўда, як гэта часта бывала на фестывалі, удзельнікаў якога адрознівае дасціпнасць і парадаксальнасць мыслення, назва твора не мела ніякага дачынення да яго зместу. Выканаўца удала балансавала на мяжы пластыкі і акрабатыкі (хаця апошняя, на маю думку, не заўсёды бывае дарэчы, бо павінна ж захоўвацца і чысціня жанру).

У намінацыі "Выканаўчае майстэрства" пераможцам стаў ансамбль харэаграфіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтва, якім кіруе дацэнт, кандыдат навук Святлана Гуткоўская. Нядаўна ў гэтую навучальную ўстанову завітала вядомы амерыканскі харэограф Нэта Пульвермахер. Двух тыднёў рэпетыцый ёй хапіла, каб стварыць вельмі запамінальную работу — аднаактовы балет "Дзеці мары", прадстаўленую на конкурс. Работа, ізноў жа, на мяжы розных жанраў: драматычнага, пантамімы (адна з удзельніц калектыву, дарэчы, працавала ў знакамітым тэатры "Рух" Уладзіміра Колесава і ўласна мадэрн-танца. Тэма дзяцінства як самай светлай жыццёвай пары (зрэшты, — чырвоная ніціна ўсяго фестывалю) увасоблена і тут — у настальгічным настроі, ва ўсёй паэтычна-вобразнай тканіне спектакля.

Гасцявая праграма фестывалю сёлета атрымалася больш сціплай, чым заўсёды (прычына ў абмежаванасці сродкаў). Ды ўсё ж віцебскіх заўзятараў танца ізноў парадавалі пермскі "Балет Яўгена Панфілава" і екацярынбургскі "Эксцэнтрык-балет" Сяргея Смірнова. Пермякі паказалі работы свайго выдатнага заснавальніка, яшчэ не бачаныя віцеблянамі: "Вальс для з'ехаўшых з глуду" і "Балеро" на музыку М. Равеля. Апошняя хаця і не адрознівалася нейкімі пастановачнымі навацыямі ці віртуознасцю выканання (дарэчы, у спектаклі працуе толькі мужчынскі склад), але ж праводзіла вельмі важную для Панфілава ідэю разнявольвання цела (а яно тут — метафара духу) ад розных стрымліваючых, штучна навізаных чалавеку канонаў і догмаў. Уражвае фінал спектакля — узнясенне ў неба сапраўды вольных духам людзей...

Юрась ІВАНОЎСКІ,
тэатральны крытык
г. Віцебск

На здымках: аршанская харэаграфічная студыя пад кіраўніцтвам І. СТАМІНСКАЙ; Вольга ЛАБОЎКІНА з Гродня.

Фота А. ВРОНСКАГА

Фантазія Кладзецца на паперу...

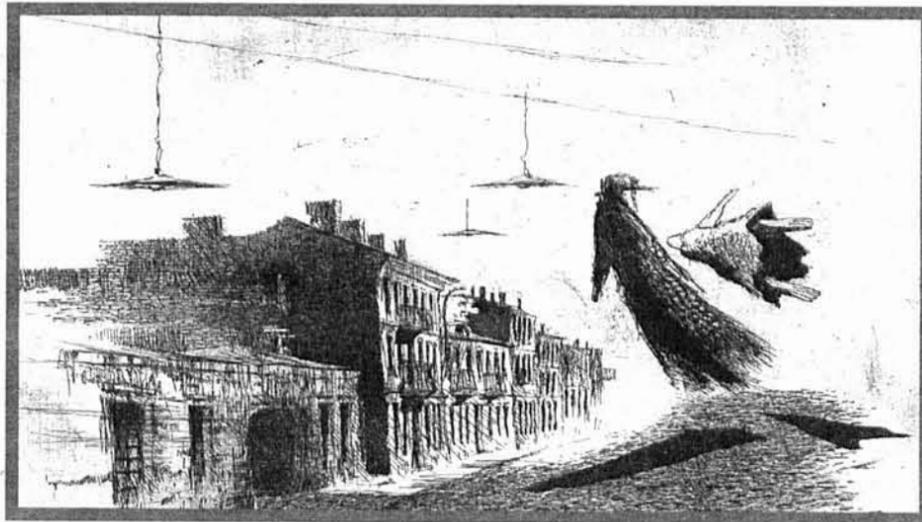
“Да... і пасля...” — так назваў адну з новых сваіх работ мастак Сяргей Балянок. Яна была прадстаўлена ў сумеснай экспазіцыі графіка С.Балянка і скульптараў А.Батвінёнка ды А.Чыгрына.

Незвычайны погляд на жыццё нараджае незвычайнае бачанне рэчаіснасці. Яно вылучае менавіта тых, хто глядзіць на свет праз прызму вобразаў — прыдуманых “жыццёвых дэкарацый”. У творах С.Балянка, нібы ў старажытным фаліянце, можна знайсці, з аднаго боку, рэфлексію перажытага, незваротна мінулага. З другога, брутальнасць “дня будзённага”, абсурднасць думак, бездань безвыходнасці, чалавечую адзіноту. Кожны новы афорт гэтага мастака прасякнуты нейкай псіхалагічнай дылемай, якую часам не можа вырашыць ён сам.

Яго станковыя творы апошніх 15 гадоў нібыта адлюстроўваюць ірэальны свет. Галоўным персанажам графічных аркушаў з’яўляецца чалавек — чалавек самотны, які не можа вырвацца з “навалы жыцця”. Ствараецца ўражанне прысутнасці ўяўленых мастаком персанажаў у гэтым свеце. Але ж большасць іх быццам бы не жыве тут, бо не бачыць сэнсу жыцця, а проста “існуе”. Чалавек з вялікай літары ператвараецца ў “чалавечка” — своеасаблівую марыянетку. Марыянеткаваецца ў стасунках персанажаў з жыццём можна вызначыць як няпэўна акрэслены лейтматыў творчасці мастака. Яго героі, губляючы сваю чалавечую годнасць, набываюць урэшце лялечнасць.

...Чалавек стаіць адзін каля сцяны і нервова паглядае на дарогу, якая ўяўляецца шахматнай дошкай. Куды ісці? Дзе ён? Хто ён такі? Нават выява птаха ў тры разы большая за ягоную. (“У чаканні мінулага”, афорт, 1998). Афорт “Учора, сёння, заўтра — не сезон” (1987) фіксуе безвыходнасць стану персанажаў, якія нібыта ідуць шукаць упэўненасць у заўтрашнім дні.

На большасці афортаў твары размытыя. Амаль кожная новая “лялька” мае ўласны галаўны ўбор. Але ж яна не мае ўласнага твару, бо ён губляецца за мудрагелістымі капелюшамі. Заплюшчваючы вочы сваіх

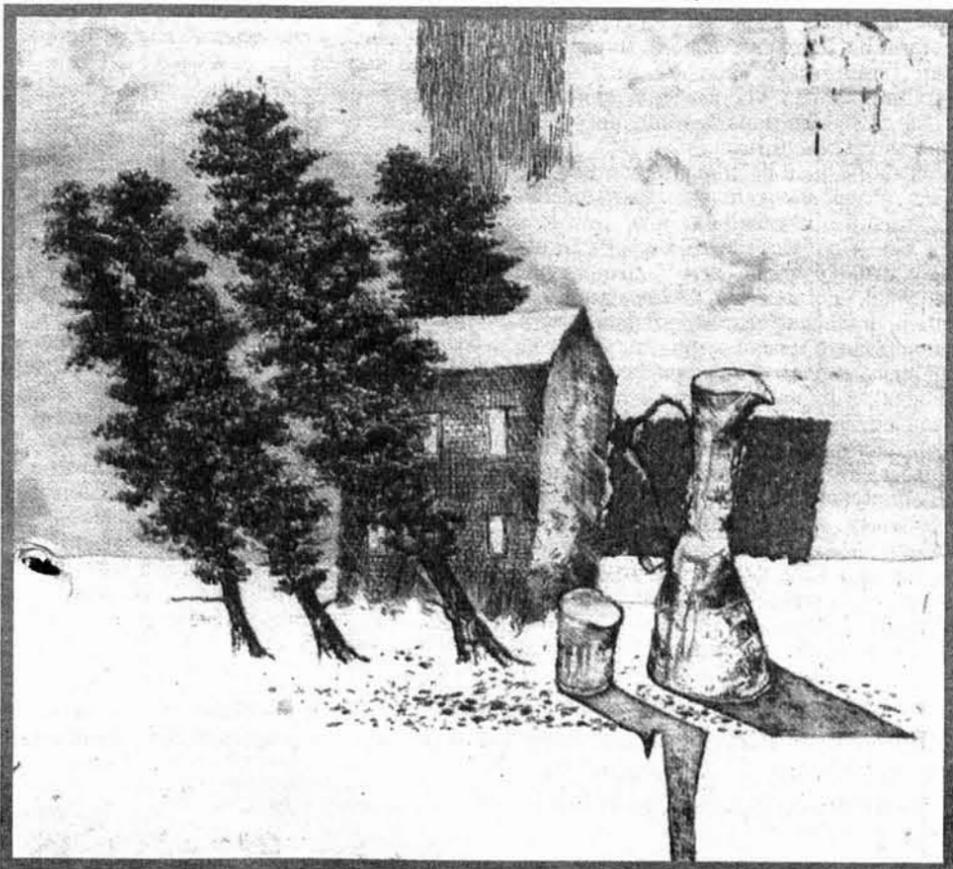


лялек, мастак нібыта не хоча сам бачыць недарэчнасць сучаснага свету.

Значнасць на графічных аркушах С.Балянка набывае горад. Нейкі дэфармаваны вялізны горад з бяскончасцю яго вуліц і плошчаў нараджае і адначасова паглынае дэфармаваных персанажаў. Горад нібы набывае рысы бездані, у якую правалілася былая веліч. Вуглаватыя лініі будынкаў пад нізкім даляглым; вертыкалі дрэў, якія нагадваюць абрубкі. Драўляныя і цагляныя будынкi цёмнага Горада здаюцца сумнымі і адначасова жалкімі. Крывыя забудовы, пустэча “заплюшчаных” вокнаў падкрэсліваюць разгубленасць жыццёвай штодзённасці. Замест зорак з неба звісаюць лямпы на доўгіх шнурах... Ды, можа, менавіта іх святло натхняе на тое, што звычайна завешча Надзеяй?..

У “жорсткай” штрыхоўцы афортаў адчуваеш пэўную незавершанасць. Але ж у іх ёсць іранічная меланхолія, якая падаецца выратавальнай між бясконцых сцен і брукаванак.

Кожная графічная работа — гэта ма-



ленькая гісторыя жыцця, якая кладзецца на паперу. Жыцця, можа, ірэальнага, нафантазіраванага мастаком. Такая ірэальнасць ствараецца дзякуючы таму, што станковыя працы С.Балянка маюць пэўную “літаратурызаванасць”. Прынамсі, аўтар сам адзначае, што на яго творы асабліва паўплывалі вобразы і сюжэты кнігі Курта Ванегута. У кніжнай графіцы, на думку мастака, ён павінен засяроджваць увагу не на дэталі ілюстрацыі, а на “настроі” літаратурнага твора. Відавочна, што пад уплывам літаратуры нараджаюцца доўгія назвы работ С.Балянка, якія з надзвычайнай экспрэсіўнай вобразнасцю нібыта не перастаюць запытваць у навакольных: дзеся чаго мы жывём у гэтым свеце, што мы тут робім, куды ідзем? І фантазія С.Балянка прымушае нас яшчэ раз асэнсаваць тую каштоўнасць, якія мы часам не заўважаем, не хочам заўважаць.

Своеасаблівы містык, ён адзначае, што свет яго карцін не вытрымлівае “ўсялякіх стандартаў”. У сваіх аркушах Сяргей Балянок адмаўляецца бачыць тую штодзённасць, якая звычайна скручвае нашыя рукі і ногі жалезнымі ланцугамі. Героі яго жыцця, напэўна, вераю ў Свабоду, як і сам Сяргей Балянок. Свабода думак, свабода пачуццяў, а галоўнае — свабода вобразаў спараджаюць на яго афортах змястоўную “свабодную” рэчаіснасць, вольную ў яе мастацкасці.

Юрась ЛЕНСКИ, Адаь ШОСТАК

На здымках: афарты “Нашорморт з пейзажам” (1989); “Зрэчас балзэўся на пранізлівым ветры ўздоўж Няміі...” (2004); “Да абеда радасна прапнуліся...” (2001).

Фота забяспечана аўтарамі

Пераклады

Мінула больш за пяцьдзсят гадоў, як намёр у эміграцыі выдатны пісьменнік, паэт, жанровы член Расійскай Акадэміі навук, цудоўны стыліст і перакладчык Іван Аляксеевіч Бунін. Яго літаратурная спадчына мае вялікую эстэтычную і пазнавальную каштоўнасць.



Іван БУНІН

Радзіме

О, колькі ў словах іхніх здэку,
Радзіма, як гучыць дакор
За выгляд жабрака-калекі,
За спаранельных хат дэкор.

Так чужа сорама сын-нахаба
Сярод насмешлівых сяброў
За маці, проста з вёскі бабу,
Што завітала ў госці зноў.

Глядзіць з усміхам спачування:
За сотні ж вёрст сюды ішла
І для яго, да дня спаткання
Апошні грошык берагла.

1891

Я шчаслівы, як у вочы ветла
Два азерцы глянуць на мяне.
Чысціня ў іх, як у небе светлым,
І надзея, што не падмане.

Горка мне, як вейкі апускаеш,
А сама ад сорама гарыш.
Ты кахаеш, хоць сама не знаеш,
Тоіш ты каханне і маўчыш.

Ды без змен, усюды і штодзённа
Ля цябе гарыць душа мая...
Сябра мой! Хай будучы блаславёны
Хараства і маладосць твая.

1896

Спакойны позірк, быццам позірк лані,
І ўсё, што ў ім пляшчотна я любіў,
Па сёння я, маркотны, не забыў,
Хоць воблік твой цяпер ужо ў тумане.

А прыйдуць дні — патухне і журба,
І засіне сон былога смуткам,
Дзе ўжо няма ні шчасця, ні пакутай,
Ёсць даравальнай далечы шурпа.

1901

Слова

Маўчаць грабніцы, муміі і косяці, —
Пісьмёны ж не маўчаць:
І з пракаветнай цемры, на пагосце,
На ўвесь бел-свет гучаць.

Умейце ж дар наш найкаштоўны —
мову

Штомоцы берагчы.
У дні пакут і злосці наша слова
Павінна жыць, лячыць.

1915

Месяц

Настане ноч мая. Ноч доўгая, глухая.
І загадае Госпад, каб стварыўся чуд.
Каб новая планета засвяціла тут.
Дык зый жа, Месяц,

узыходзь вышэй над краем,
Нясі, адбітак Сонцаў,
востак на ўвесь свет,
Што дзень мой дагарэў,
ды ў свеце ёсць мой след.

1917

Каласы і блакіт, і трава,
чмель на красцы,
Пойдзень, самы спякотлівы час...
Бог спытае ў пару сына блуднага
ў ласцы:
“Ці меў шчасце зямное хоць раз?”

І забуду я ўсё, і з салодкай слязою
Сцежкі ў жыцце прыпомню, траву,
І з падзякай уклечу, мой Бог,
прад табою,
Анямешы, схілю галаву.

1918

Пераклад з рускай Павел МІСЬКО

АПЫТАННЕ ГАЗЕТЫ “ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА”

Да нядаўняга часу пісьменнік (тут — “прафесійны літаратар”) сплываў свой доўг чалавецтву праз добрасумленнае выкананне абавязкаў “інжынера чалавечых душ”. Сёння ў азначанай якасці ён грамадству відавочна... не тое што непатрэбны, але нецікавы.

Ніводны з літаратараў не мае шанцу ўнікнуць таго асобнага і адначасова прафесійнага выбару, якім, па сутнасці, і з’яўляецца сёння **славесная творчасць**: рухацца следам за жыццём ці **насустрэч** (насуперак) яму? далучыцца да тых, хто складае эпосе гімнічныя песні, ці да тых, хто выштукоўвае для яе з’едлівыя эпітафіі?

Згаданы **выбар** урэчаўляецца ў літаратуры, што паўстае з сапраўднай жыццятворчасці. Тыя, для каго літаратура адбылася як жыццё, і тыя, для каго жыццё роўнае літаратуры, магчыма, блукаюць у трох соснах, а ўсё ж не дагукаюцца адно аднаго.

Дык дзе мы ёсць і **чым** мы ёсць, шаноўныя “літчалавекі”?

Бадай, толькі пасля шчырых адказаў на гэтыя пытанні можа адкрыцца, ці **БУДЗЕМ** мы...

Адзел крытыкі “ЛіМа” з нецярплівацю чакае вашых, шаноўнае спадарства, **роздумаў-водгукаў**, якія можна даслаць у рэдакцыю, па адрасе: 220005, г. Мінск, вул. Захарова, 19.

Пісьменніцкія «хваробы»



Павел ГАСПАДЫНІЧ

Анкета пачынаецца словамі: “*Да нядаўняга часу пісьменнік сплываў свой доўг чалавецтву праз добрасумленнае выкананне абавязкаў “інжынера чалавечых душ”*”. Магчыма, пісьменнік адмовіўся сёння ад такой выплаты, таму што нецікавы грамадству, не мае магчымасці разлічвацца з-за недахопу сродкаў аплаты, лічы, абанкроціўся *літаратурна* ці па іншых глыбока і не вельмі асабістых прычынах... Не піша вершаў спадар Галубовіч, не выходзяць новыя кнігі спадара Дайнекі... А вось і адваротны прыклад: выдатная паэтка і не менш таленавіты прэзіянт Вольга Куртаніч, *рухаючыся ў плыні жыцця і ў нечым аперэдажачы яго, не складаючы эпосе гімнічныя песні і не выштукоўваючы для яе з’едлівыя эпітафіі*, не мае магчымасці палкам, пчыра і да рэшткі выплаціць (данесці словам) грамадству свой доўг, і

гэта залежыць нават не ад самой аўтаркі — хутчэй ад пэўных тэндэнцый рэальнасці. Не трэба, думаю, нагадваць пра выданне кніг за кошт аўтараў ці спонсараў, пра тых, хто падтрымлівае і хто адптурхоўвае пісьменніка, хто не жадае мець аніякага дачынення да самой літаратуры ўвогуле як культурнай з’явы... А колькі незапаграбаваных сапраўдных талентаў так і марнее, драбнее, пакуль не сыходзіць ад нас назусім, як Васіль Гадулька, Васіль Сахарчук і інш.? І тут я падзяляю погляды тых, хто сцвярджае, што не ва ўсіх “грахах” вінаваты сучасны пісьменнік, што праблема куды больш вострая і шырокая за простае “няма грошай — не друкуем”. Пры савецкай уладзе “запоямі” чыталіся дрэнна надрукаваныя на машынцы ці ўвогуле напісаныя ад рукі творы вядомых пісьменнікаў Расіі, Украіны і, канечне ж, нашай сінявокай Беларусі, і людзі маглі за гэткае “чціва” атрымаць “аплявуху” ад партыі, але чыталі. Зараз жа ніякай “аплявахай” не прымусіш, калі нават літаратары адзін аднаго не чытаюць. Так, сёння ёсць чытачы, але іх меней за колькасць саміх пісьменнікаў, сёння ёсць і тыя, хто цярэць не можа кнігу і кожнае пісьменніцкае “скандалнае шоу” ўспрымаюць на “ўра”. Ды што там... У часы дэмакратыі кожны, відаць, спакушаўся думкай аб уседазволенасці і беспакаранасці, але мала хто задумаўся пра чалавечнасць і духоўнасць, пра сваю ўласную годнасць пра тое, што ёсць на свеце межы, аднойчы пераступіўшы якія, губляеш сябе назаўжды...

На маю думку, творы некаторых пісьменнікаў, якія зараз “маўчаць”, вельмі нагадваюць траццякоўскія шэдэўры ад літаратуры. І гэта (якое

там банкруцтва!) толькі росквіт, які зафіксаваны адным імгненнем, адным узлётам, адным подыхам...

Ну, а ёсць і творцы, якія гучна заяўляюць: больш не пішу! А праз тыдзень-другі з друкарні выходзіць новая “геніяльная” кніга “завязваўшага”... Тут у самую пару задумацца пра *наўнасць літаратурна-разліковых сродкаў у ці не збыдлым банку творчых набыткаў*...

Расчароўваюцца пісьменнікі ў рэакцыі грамадства на іх творчасць. Часам рэакцыя тая аб’ектыўная і справядлівая, часам — не вельмі. Як, дарэчы, і само жыццё. Нехта крыўдуе і, раз’юшаны і ўзлаваны, піша наперакор усім, у тым ліку і сабе. Час ад часу даволі неблагія рэчы. Іншы замыкаецца ў сабе, у сваім свеце, адга-

роджваецца ад наваколля, пішучы “стол”. Як правіла, большасць выдаччых рэчаў з’яўляецца менавіта ў гэтым стане. Бывае, што пісьменнік агрэсіўна нападае на грамадства, але крыўда хутка сыходзіць, і ён шчаслівы ўжо тым, што на яго звярнулі хоць якую ўвагу...

Але не варта доўга разважаць пра “хваробы” “інжынера чалавечых душ”, а лепш паспрабаваць разам выйсці ўрэшце да святой гаючай ракі Літаратуры, воды якой вабяць да сябе самыя светлыя, самыя шчырыя і самаахвярныя душы... Можа, дагукаем адзін аднаго, збяромся шчыльнай сяброўскай талакой і, разам крочучы, адчуваючы плячо свайго суседа-літаратара, выберамся?..

Я ведаю цану таму, што напісана...



Галіна БАГДАНАВА

Колькі сябе памятаю (гадавалася ж, дзякуючы бацьку, пісьменніку Барысу Сачанку, у элітным літаратурным асяродку), не бачыла я ніякіх «інжынераў чалавечых душ». Я бачыла вельмі эмацыянальных, узнеслых і надта працавітых людзей, якім балела больш за іншых, якія адчувалі і разумелі больш за іншых і якім Бог даў талент, каб у вобразах перадаць тое, што іх хвалюе. Міхась Стральцоў, Іван Мележ, Янка Брыль, Янка Сіпакоў, Рыгор Бардулін, Ніл Гілевіч, Анатоль Вярцінскі, Іван Пташнікаў, Серафім Андранок... Даруйце, зараз усіх, з кім звязаная яшчэ да свайго нараджэння, проста не маю магчымасці назваць.

Усе яны былі і ёсць душа нашага народа, якую, на жаль, чамусьці часова вырашпылі прыхваць ад яго.

Сама я пачала пісаць і друкавацца, таму што ўбачыла, што ў літаратуры яшчэ не адбілася мною перажытае. І цяпер, калі мне хтосьці пачынае тлумачыць, што няма грошай, каб выдаць асобна кнігай надрукаванае ў часопісах за апошнія дзесяць гадоў (а ў выдавецтве стары мой рукапіс пераносіцца з плана ў план тых самых дзесяць гадоў), я спакойна адказваю: «Надрукуецца пасля смерці». Я ведаю цану таму, што напісана нашым пакаленнем — Анатолем Казловым, Андрэем Федарэнкам, Эдуардам Акуліным, Барысам Пятровічам, Людмілай Рублеўскай, Віктарам Шніпам і многімі (ды не, нямногімі) іншымі. Ніхто з нас

не пісаў ні дзеля грошай, ні дзеля славы. Але ў мяне ёсць лісты ад чытачоў (і з раёнаў, і з Амерыкі...), з якіх бачу — мяне разумеюць, як і маіх паплечнікаў па літаратуры. І дыпломныя, нават кандыдацкія па нашай творчасці ўжо абаранілі. Трэба было б стварыць нейкі свой савет, выдаваць хоць па кнізе з дзесяткі нас, саракагадовых, у год. Можна было для пачатку наладзіць выпуск танных кішэнных кніжачак, якія так чакае моладзь (я выкладаю і ведаю густы новага пакалення).

Але ў нас на гэта, на жаль, а, можа, і на шчасце няма часу. Добрае віно павінна застацца. А наш час не за гарамі. Так што пішам. Друкуемся. Дзелімся з чытачамі патаемным. І мяне асабіста вельмі радуе, што тое, што адбываецца цяпер у жывапісе, скульптуры, графіцы, дэкаратыўна-прыкладным мастацтве, у тэатры, сучаснае нашаму, літаратурнаму жыццю. Паглядзела нядаўна «Івону; Каралеву Бургундскую» ў Купалаўскім тэатры, якую паставілі і дзе іграюць мае добрыя, шчырыя сябры з юнацтва Аляксандр Гарцьеў, Зоя Белавосцік... І мне захацелася на экспрэсіўны да болю постмадэрновы маналог Зоінай герайні адказаць тым, што было сучаснага ў мяне. Раздрукавала сваю апошняю публікацыю ў “Польмі” “Вандроўкі па-за часам” і перадала. А студэнты мае і на спектакль хадзілі, і прозу маю чыталі. Ім падабаецца. І разумеюць вастра за нас. У гэтым спектаклі паводле Гамбровіча, Івона — гэта тое жывое, натуральнае, без чаго ўсе мы, разам з дзяржаваю, ператворымся ў функцыю. Дык вось, у канцы, калі ўсе хочучы забіць Івону за тое, што яна ні да кога не падобная, а яна і сама гіне, падавілася костачкай, у бязмежнай цішыні гучыць адзіны жахлівы крык. І ўсе разумеюць, як пуста будзе без Івоны. Мой сын Янка спытаўся: “Мама, а каго ты больш за ўсё шкадуеш?” Я прымітыўна адказала: “Івону”. А ён дадаў: “А я — яе слугу. Ён застаўся зусім адзін. Яны абое былі нямыя. А цяпер яго ўжо ніколі ніхто не зразумее”. Дык вось, нашая сённяшняя Літаратура — тая самая Івона, якая многім назале, не падабаецца, але без якой не можа быць усіх нас, роджаных на гэтай зямлі, бо яна — Душа і Голас гэтай зямлі. А Вы мне пра інжынераў...

• Мы ўжо адбыліся тады, калі з’явіліся на свеце людзі. Але якія?

Пытанне, як казаў на філфакаўскіх лекцыях прафесар Дзмітрый Бугаёў, цікавае, але да канца не вырашанае.

Калі няма сапраўднага, таленавітага творцы, то няма і пытання.

Уладзімір МАРУК

Неруш крэўнага



Фота забяспечыў А. СМАЛЯК

Мы шмат разважаем пра родную мову, пра яе месца падчаркі побач з рускай, забываючы часта самае важнае: каб любіць мову, трэба яе ведаць! А калі будзем любіць — будзем яе і берагчы. А мы, няўдзячныя, папросту яе не ведаем ці ведаем надта слаба — на ўзроўні “трасянкі”. І таму атрымліваецца замкнёнае кола... Нават у ВНУ на неспецыяльных факультэтах дзяржаўная беларуская мова амаль што не вывучаецца. Наогул, на Беларусі з мовамі склалася нейкая дзіўная сітуацыя, бо агульнавядома, што нельга ажыццяўляць нацыянальную адукацыю ў адрыве ад роднай культуры. А несфарміраванасць нацыянальнай самасвядомасці, слабая арыенціроўка беларусаў у галіне нацыянальна-культурных праблем і стварылі глебу для ўзнікнення глыбокіх дэфармацый у сферы міжнацыянальных зносін.

Мы ж часта гаворым не па-руску, а на “трасянцы”, забываючыся, што матчына мова — гэта НЕРУШ. А “трасянка”, дарэчы, — у прамым значэнні — стрэсенае сена з саломай, якое ідзе зімой на корм жывёле. Іншымі словамі, каб падмануць кароўку-карміцельку... А каго ж падманваем мы — беларусы? Саміх сябе!

У нас пастаянна скарачаецца колькасць гадзін у школе на вывучэнне роднай мовы і літаратуры. Нашы вучні дрэнна ведаюць беларускую мову. Чаму? Таму што школа традыцыйна не дае належных ведаў. Пры гэтым мы забываемся, што мова — гэта не толькі сродак зносін, а і трывалы пласт найбагацейшай у свеце культуры. Вучні зусім мала ведаюць пра гістарычнае мінулае мовы. Не ведаюць — значыць, для іх яго проста няма. А няма мінулага для іх — не будзе і будучыні для мовы ў іх свядомасці. Само збыдненне мовы, абмежаванне яе ўжытку выдзе, наогул, да падзення ўсёй культуры нацыі. Нашай мове, як паветра, патрэбны не фармальны статус дзяржаўнасці, а найперш статус яе годнасці і вартасці. Многія забываюць, што менавіта школа ў значнай ступені і вызначае характар грамадства.

Нам трэба больш актыўна развіваць айчынную краязнаўства, бо гэта малая, але адначасова і надзвычай вялікая гісторыя Бацькаўшчыны. У гэтай малой спадчыне — нашы выгокі. Беларускія вучні не ведаюць сваіх каранёў, свайго роду, а значыць і не ўмеюць шанаваць роднае... Ды і настаўнікі нярэдка забываюць, што сустрачы з пісьменнікамі — гэта сапраўднае свята роднага слова ў школе. Нашы падручнікі роднай літаратуры, хрэстаматыі з “вырванымі раздзеламі” часта нейкія штучныя, бо творы, паддзеныя ў іх, не адпавядаюць інтарэсам, узроставым асаблівасцям, густу вучняў — з-за свайго невысокага эстэтычнага ўзроўню. Падручнікі, дапаможнікі па літаратуры нярэдка з’яўляюцца фактычна непавагай як да пісьменнікаў, так і да вучняў, таму што прымітыўна “разжаваны” творы праграмы не выклікаюць цікавасці, а біяграфіі, напісаныя па адным трафарэце, нагадваюць хутчэй хаўтуры. Вось і стала род-

ная літаратура ў школах нейкім другародным прадметам, дзе творчасць самабытных майстроў нацыянальнага слова не вывучаецца, а “праходзіцца”. Сёння прайшлі Купалу, заўтра Коласа; прайшлі — недзе збоку, каб заўтра забыць, а паслязаўтра ўжо нічога не засталася ў душы. Вучні нашы хочучы вывучаць прыгожую літаратуру, а не казённую крытыку, напоўненую бясконцымі датамі і нейкім звышразумным аналізам твораў. Многія аўтары школьных падручнікаў забываюць, што падручнік для школьніка — гэта не раздзел з яго манаграфіі ці дысертацыі... У школах Беларусі, на жаль, не пануе культ роднага слова, няма прэстыжу беларускай мовы, у параўнанні з той жа англійскай, нямецкай... А гэта прыводзіць да нацыянальнага нігілізму, адмаўлення роднай культуры як другаснай і неістотнай у параўнанні з іншымі. І тут нельга абыйсціся нейкімі касметычнымі мерамі. Нашы флагманы навукі і асветы — Беларускі дзяр-

жаўны ўніверсітэт, Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт беларускімі па многіх паказчыках з’яўляюцца толькі ўмоўна. Рэдка гучыць родная мова на першым Нацыянальным канале тэлебачання. Так Рэспубліка Беларусь пазбаўляецца сваёй нацыянальнай спецыфікі. Лічу, што менавіта пад дахам дзяржаўных і навучальных устаноў наша мова павінна найперш знаходзіцца пад аховай грамадства, улады, дзяржавы як самы галоўны духоўны скарб нацыі. У дачыненні да мовы нацыі не павінна быць нейкіх абыцельскіх адносін — “падабаецца — не падабаецца”, “спатрэбіцца — не спатрэбіцца”. Мо- ва патрабуе найперш уважлівых і беражлівых адносін да сябе як помнік гісторыі і культуры, як самы важны паказчык існавання беларусаў на Божым свеце.

Лічу, што ў XXI стагоддзі найважнейшая задача настаўнікаў — і не толькі славеснікаў — давесці да сэрца і розуму кожнага школьніка любоў і павагу да роднага слова. Нашы дзеці з маленства павінны ўсведамляць, што без матчынай мовы немагчыма стварэнне трывалага Духоўнага Стрыжня. І дарослым, сталым беларусам, таксама трэба з вялікай павагай карыстацца Словам, у якім сэрцу чуецца дзеяслоў “злавіць” — так, злавіць шмат раней няўлоўнага і, найперш, народную спадчыну і мудрасць. Мне думаецца, што менавіта святым родным словам беларусы і павінны лячыць свае стомленыя душы. Замест гэтага ў нашым грамадстве пануюць нейкія брыдотна-лаянкавыя словы — а гэта ўжо, прабачце, духоўная бяспека не толькі для асобнага чалавека, але і для ўсёй краіны! Васіль Быкаў невыпадкова адводзіў роднай літаратуры функцыю сігналу трылогі — ЗНАКУ БЯДЫ... Менавіта так, з трывогай і заклапочанасцю, мы і павінны ўспрымаць нашу складаную моўную, літаратурную сітуацыю. Матчына мова на працягу многіх стагоддзяў як не наўмысна пераварочвалася, скажалася ў чужых інтарэсах, спецыяльна заблытвалася... Чаму, напрыклад, у нас мала гістарычных песень? Бо многія беларусы традыцыйна імкнуліся быць воддаль ад палітычнага жыцця нацыі, існавалі пад уплывам чужых культур. Нельга забываць, што родная песня здольная моцна яднаць нацыю, агульныя ж спевы — умацоўваюць сам дух народа. Няхай нашы песні шчодро кружаць над вёскамі і гарадамі Беларусі! Мо, таму і многія вершы беларускіх паэтаў песенна-музычныя, бо іх аўтары імкнуцца, каб слова здатнае было яшчэ больш эмацыяна ўразіць і загартаваць дух чытача.

Мая ж самая вялікая мара — жыць у XXI стагоддзі ў беларускай Беларусі! Давайце ўсе разам, кожную хвіліну, адкрываць для сябе характэрнае і непаўторнае роднай мовы і літаратуры.

Канстанцін КАРНЯЛЮК

«Незвычайны» тралейбус

Ніна Паўлаўна Старадынава ўжо дваццаць дзевяты год працуе ў тралейбусным дэпо №1. Яна — адна з соцень мінскіх вадзіцеляў, але адна з нешматлікіх, хто робіць усе абвесткі на транспарце па-беларуску.

Пастаянныя пасажыры маршрутаў, на якіх працуе сп. Старадынава, збольшага і не здзіўляюцца ўжо: прызвычаліся. Тыя ж, хто чуе беларускую мову ў тралейбусе ўпершыню, рэагуюць бурна, часам проста дзякуюць вадзіцелю, а часам і адорваюць яе падарункамі.

— Я карыстаюся беларускай мовай на працы ўжо трынаццаць гадоў, і толькі аднойчы назіралі вельмі негаўнаўную рэакцыю. Адбылося тое на маршруце № 2. Абвясцілі: “Наступны прыпынак Петруся Броўкі”. У гэты час у машыну заходзіў мужчына, і калі ён пачуў беларускую мову, то спыніўся на прыступцы, каб не даць мне зачыніць дзверы. Пачаў сварыцца, лаяцца, крычаць, што ён не разумее мовы і ўвогуле яна непатрэбна... А я яму адказала: “Наступны тралейбус на маршруце — рускамоўны. Калі

ласка, карыстайцеся ягонымі паслугамі”. Мужчына пастаяў моўчкі яшчэ з паўхвіліны, потым спусціўся з прыступкі — “дэманстравана” выйшаў.

Абвясціць прыпынкі па-беларуску Ніна Паўлаўна пачала раптоўна. На пачатку 90-х, калі яе малодшы сын быў яшчэ зусім маленькі, яна працавала ў сярэдняю змену. Перад працай дапамагала сыну рабіць урокі, у тым ліку і па-беларускай мове і літаратуры. Так аднойчы пасля “урокаў” села за руль тралейбуса. Трэба было абвясціць прыпынак. Ніна Паўлаўна ўзяла ў рукі мікрафон і машынальна прамовіла: “Наступны прыпынак...” ...і прымоўкла — у гэтай цішыні я пачала разумець, што размаўляю па-беларуску. І вырашыла імгненна: калі адзін раз абвясціла прыпынак на

роднай мове, дык павінна гэта адбывацца пастаянна, — распавядае сп. Старадынава.

З таго часу яна шмат над сабой працавала: перакладала назвы прыпынкаў, вучылася правільнаму вымаўленню слоў. Прызнаецца, што хоць і размаўляла па-беларуску дагэтуль, але прызвычаліцца да абвестак на роднай мове было складана.

Калегі Ніны Паўлаўны, як правіла, паходзяць з вёсак. Аднак, калі яна пачынае размаўляць з імі па-беларуску, тыя робяць вялікія вочы, нібы пытаючыся: “Адкуль гарадская жанчына ведае беларускую мову?”

Наша гераіня правільным лічыць размаўляць з людзьмі так, як яны з табой гавораць: калі нешта пытаюць на рускай мове, адказвае па-руску, калі на беларускай — адказвае па-беларуску. Колькі разоў звярталіся да яе пасажыры з пытаннем, ці размаўляе яна па-беларуску ў “сапраўдным” жыцці, Ніна Паўлаўна адказвае шчыра.

Наша суб’ядніца лічыць: калі

карыстацца беларускай мовай, то не варта ўжываць трасянку, нельга вымаўляць рускае слова з беларускім акцэнтам і галоўнае — трэба працаваць над сабой.

Шмат у якіх тралейбусах зараз паставілі дыктафоны — беларускамоўныя абвесткі запісаныя на плёнку. Аднак Ніна Паўлаўна лічыць, што гэта не беларуская мова:

— Шчыра кажучы, не ведаю, хто запісвае тыя нальктыкі. Я сама не магу прэтэндаваць на выключнае веданне мовы, але нават і я адчуваю: у запісах неверагодная колькасць памылак!

На пытанне, як адраціць паважлівае стаўленне да мовы, сп. Старадынава кажа, што ўсё пачынаецца з лідэра калектыву і ўпіраецца ў штат. На яе думку, у кожнай арганізацыі ёсць чалавек, які валодае роднай мовай і калі ён пачынае карыстацца ёй, то яго ініцыятыву хутчэй падтрымаюць, чым недаацэняць.

У калектывах тралейбусных дэпо такія людзі ёсць. Ніна Паўлаўна ўзгадвае пра вадзіцеля Сяргея, “маладога хлопца з 53-га маршрута”,

які таксама самастойна абвясціла прыпынкі па-беларуску. За карыстанне роднай мовай ён нават мае падзяку ад Прэзідэнта. Тым не менш, многія вадзіцелі і хацелі б абвясціць прыпынкі па-беларуску, але калі нешта ў іх не атрымліваецца з першага разу, — кідаюць пачату справу...

Для кіраўнікоў дэпо не мае значэння, на якой мове размаўляе вадзіцель: галоўнае, каб прыпынкі абвясціліся. А мо гэта і добра, што няма аніякага прымусу? Бо каб мова паўсюдна адрацілася і выкарыстоўвалася ў грамадстве, відаць, у першую чаргу трэба, каб ішла яна ад душэўнай запатрабаванасці чалавека. Пасля размовы са сп. Старадынай мы ўпэўненыя: так яно і павінна быць.

— Калі саджуся за руль і бяру ў рукі мікрафон, то руская мова перастае для мяне існаваць. Словы нараджаюцца самі па сабе і складаюцца ў беларускія сказы.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА,
Мікалай АНШЧАНКА

Віцебскі след у Ашхабаце

Шкада, што не мае працягу выданне "Літаратурныя мясціны Беларусі". Першы том мяркуемага трохтомніка, прысвечаны Брэсцкай, Віцебскай, Гомельскай абласцям, выклікаў шырокі рэзанс.

У свой час (дарэчы, на старонках "ЛіМа") я ўжо згадаў пра віцебскія "белыя плямы" "Літаратурныя мясціны Беларусі". Назваў тады імёны "забытых" землякоў-літаратараў, а таксама тых пісьменнікаў, якія, хаця і нарадзіліся ў іншых старонках, у розныя гады жылі, працавалі ў Віцебску, на Віцебшчыне. Але ж, працягваючы пэўныя росшукі, хацеў бы нагадаць яшчэ пра аднаго літаратара, звязанага з Віцебскам.

У 1894 годзе у вёсцы Букмуйжа Рэжыцкага павета Віцебскай губерні нарадзіўся цюрколаг, лінгвіст, этнограф, фалькларыст Аляксандр Пацалуеўскі. У 1920 годзе Рэжыцкі павет адшоў пад Латвію, таму, згодна адміністрацыйна-казённай логіцы, Пацалуеўскі, выходзіць, што і не наш зямляк. Але ж...

Ва ўсіх сваіх біяграфіях Аляксандр Пятровіч падкрэсліваў, што нарадзіўся ў сям'і настаўніка-беларуса. У 1914 годзе закончыў Віцебскую гімназію. Паступіў у Лазарэўскі інстытут усходніх моў (у Маскве). Спецыялізаваўся па турэцкай, персідскай, арабскай мовах. Атрымаў падрыхтоўку па французскай і англійскай.

У снежні 1918 года Аляксандр Пятровіч вяртаецца ў Віцебск. Працуе педагогам-лектарам Віцебскага аддзялення Маскоўскага ар-

цы Туркменкульта ў галіне мовы і літаратуры". Гэта быў час, калі яшчэ толькі пабачылі свет першыя кнігі на туркменскай мове — п'еса Б.Абдуліна, вершы Балкізіла, Б.Кербабаева, некалькі калектыўных зборнікаў.

Для студэнтаў-філолагаў (а з 1931 года Пацалуеўскі выкладае ў Ашхабадскім педінстытуце) Аляксандр Пятровіч чытае курс параўнальнай граматыкі туркменскай і рускай моў. У 1933 годзе вучоны становіцца загадчыкам кафедры туркменскай мовы і агульнага мовазнаўства. З 1940 паралельна са згаданай займае і пасаду загадчыка сектара мовы ў інстытуце гісторыі, мовы і літаратуры акадэміі навук Туркменістана.

Мне ўдалося знайсці адну з вучаніц Аляксандра Пятровіча — доктара філалагічных навук Яўгенію Ярышова. Перазвоньваемся з ёю, лістваемся. Яўгенія Мікалаеўна яшчэ да вайны (дакладней — у 1941 годзе) закончыла сярэднюю школу №1 г.Ашхабада. Пасля — філфак, на якім выкладаў Пацалуеўскі. Разам з вопытным выкладчыкам студэнты ездзілі запісваць фальклор. Яўгенія Мікалаеўна (яна і зараз жыве ў сталіцы Туркменістана) згадвае вандроўку ў аул Нахур. У 1944 годзе Пацалуеўскі надрукаваў у часопісе "Свет эдэбіята" ("Савецкая літаратура") — накітат нашага "Польмя" — грунтоўны артыкул "Туркменская народная творчасць".

Дарэчы, у адным нумары з артыкулам "Пра прыказкі туркменскага народа" Юрыя Алешы, які знаходзіўся ў Ашхабадзе ў эвакуацыі.



А.Пацалуеўскі ў цэнтры

хелагічнага інстытута, пасля — выкладчыкам Віцебскага губернскага аддзела адукацыі. Безумоўна, за плячыма — адукацыя, якая настрайвала на большае. І будучы вучоны не мог не ўзрадавацца, атрымаўшы запрашэнне з Сярэдняй Азіі — ад службы Сярэднеазіяцкай чыгункі. З кастрычніка 1923 года наш зямляк — у Ашхабадзе (цяпер — Ашгабат). У Туркменіі Пацалуеўскі выкладае персідскую, а з часам і туркменскую мову ў самых розных навучальных установах.

У 1927 годзе Аляксандра Пятровіча запрашаюць у інстытут туркменскай культуры. Ужо ў 1929 годзе Пацалуеўскі выдаў вучэбны дапаможнік — "Кіраўніцтва для тых, хто вывучае туркменскую мову". Сочыць Аляксандр Пятровіч і за развіццём маладой туркменскай літаратуры. У 1930 годзе ў трэцім нумары часопіса "Туркмензнаўства" выходзіць яго артыкул "Пра-

"Загінуў Аляксандр Пятровіч, — згадвае Яўгенія Мікалаеўна, — у землятруссе, які здарыўся 6 кастрычніка 1948 года..."

Дарэчы, Ашхабад ці Ашгабат — сапраўды беларускі літаратурны горад. Паблізу туркменскай сталіцы служыў беларускі празаік Аркадзь Марціновіч. Аб гэтым — яго раман "Не пакідай слядоў сваіх". У Ашхабадзе пісаў "Аповесць для сябе" Барыс Мікуліч (яго родная сястра оперная спявачка Вольга таксама загінула ў землятруссе). З туркменскім краем звязаны лёсы паэтаў Любові Турбіной, Міхася Карпенкі, Любові Філімонавай. У Ашхабадзе ў розныя часы жылі беларускія пісьменнікі Васіль Ткачоў, Мікола Калінковіч.

Старонку падрыхтаваў
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Фота забяспечана аўтарам

пра Туманскага ў наваградскім музеі Адама Міцкевіча. Ды і ўвогуле пачынаю разважаюць над тэмай музейнага пабрацімства... Сёння, пэўна, яно як ніколі не лішняе, бо просты чалавек, пазбаўлены вялікіх прыбыткаў матэрыяльных, наўрад ці і дазволіць сабе вандроўку ў далёкую на сённяшні час Адэсу. Дык чаму б гэта не ўлічваць, не мець на ўвазе?..

Яшчэ адно імя нашага земляка следам за судакрананнем з Міцкевічам знаходжу ў Адэскім літаратурным музеі. Юзаф Крашэўскі. І хаця ён нарадзіўся ў Варшаве, усё жыццё Крашэўскага звязана з Беларуссю. Як вядома, паходжаннем пісьменнік — з сям'і пружанскага харунжага (родны брат Юзафа Ігнацы пісьменнік і астраном Каятан Крашэўскі і нарадзіўся ў вёсцы Доўгае Пружанскага раёна), дзяцінства правёў у Доўгім, працаваў у Вільні. Аўтар 223 раману і аповесцяў прыязджаў у Адэсу ў 1843 і 1852 гадах. У экспазіцыі ў гонар Крашэўскага — зборнік яго аповесцяў, выданы ў Варшаве ў 1872 годзе, а таксама 1-ы том дзённіка — "Успаміны аб Адэсе, Едысане і Буджане" (1845). І тут жа — барэльф Ю.Крашэўскага работы Фр. Віпкоўскага, з мадэлі А. Прушынскага, канец XIX стагоддзя.

Вандрую па музеі далей. Адкрыццям — неймаверная процьма. Фактычна ўражанне такое, што тут можна вывучаць гісторыю рускай літаратуры, прычыніцца да факультатывных заняткаў па вучэнні гісторыі літаратур славянскіх народаў, а таксама адкрыць для сябе багацейшую літаратуру яўрэйскага народа.

Беларуская экскурсія па Адэскім літаратурным музеі

Спярша — некалькі слоў пра сам музей. Адэскі дзяржаўны літаратурны музей заснаваны ў 1977 годзе. Знаходзіцца ў цэнтры горада па вуліцы Ланжэрона, дом 2 (ранейшая назва — вуліца Ластачкіна). У музеі — 24 залы. Будынак, у якім размешчана скарбніца адэскай літаратурнай памяці, з'яўляецца помнікам архітэктуры XIX стагоддзя, пабудаваны па праекце вядомага архітэктара Л. Атона. У 1898 годзе гарадская дума, якая арандавала палац у князёў Гагарыных, перадала памяшканне Адэскаму літаратурна-артыстычнаму таварыству.

Сёння ў музеі прадстаўлены жыццё і творчасць болей як 300 пісьменнікаў. І цэнтральнае месца ўжо ў першым раздзеле адведзена Аляксандру Сяргеювічу Пушкіну (дарэчы, паблізу ёсць і асобны музей А.С.Пушкіна). Але давайце па абодвух музейных паверхах пройдзем з адною мэтай — прасочым, што ж беларускага ёсць у Адэскім літаратурным музеі. І ўвогуле, ці можна весці размову пра экскурсію, прыкладна, з такім тэматычным удакладненнем: "Беларуская літаратурная Адэса"? Не будзем спяшацца з адказам на гэтае пытанне. Спярша проста павандруем па музеі.

Ужо на самым пачатку нас чакае сустрэча з беларускім матэрыялам. У Адэсе некаторы час жыў славуці польскі паэт Адам Міцкевіч, ураджэнец Беларусі. У 18-томнай універсальнай "Беларускай Энцыклапедыі" пра адэскі перыяд у жыцці Адама Міцкевіча — досыць сціплая пазнака: "Быў арыштаваны, з кастр. 1824 у ссыльцы. Жыў у Пецярбургу, Адэсе, Маскве". У асобнай экспазіцыі ў гонар Адама Міцкевіча змешчана і рэч мемарыяльная — шафа Шаміятаў, суайчыннікаў паэта. Кранаючыся вачыма і думкамі сваімі старадаўняй рэчы, думаю пра тое, што нехта з паэтаў — мо нават з нашых, беларускіх, — абавязкова напіша пра сімвалічны масток, што вядзе гэтая шафа з аднаго стагоддзя ў іншыя. Выдавочна, рука Міцкевіча неаднойчы прыдчыняла дзверцы, брала патрэбныя кнігі. У даўніх пакоях Шаміятаў, дзе паэт пачуваў сябе лепей, чым у тлумных і багатых гасцінцах, прыхаваны пэўны код гістарычнай памяці. На дзверцах шафы — албітак рукі генія... У Адэсе Міцкевіч напісаў "Крымскія санеты" — у экспазіцыі месціцца іх рускамоўнае выданне. А я даю сабе слова, разглядаючы кнігу, наступным разам прывезі ў музей і беларускія пераклады "Крымскіх санетаў", якія таленавіта, па-майстэрску здзейсніў Уладзімір Мархель. Знаходжу ў адэскім музеі і парызскае выданне паэмы "Конрад Валенрод" 1851 года, працу над якой Міцкевіч пачаў у Адэсе. Даведваюся, што ў Адэсе польскі мастак слова пасябраваў з рускім паэтам-элегікам, сябрам дэкабрыстаў і Пушкіна Васілём Туманскім. Думаю, гадаю, а ці ёсць згядкі

У 4-й музейнай зале — пра падзеі Крымскай вайны. І адразу на памяць прыходзіць тое, што яе ўдзельнікам быў наш славуці Аляксандр Ельскі (1834 — 1916). А вось ці былі ў яго стасункі з Адэсай, адэсітамі — на гэтае пытанне музейная зала не адказвае.

У пятай зале — экспазіцыя, якая прысвечана класікам яўрэйскай літаратуры Мендэлю Мойхер-Сфорыму і Шолам-Алейхему. Партрэты пісьменнікаў, прыжыццёвыя выданні іх твораў на рускай і яўрэйскай мовах. Мендэль Мойхер-Сфорым жыў у Адэсе з 1881 па 1917 гады. А нарадзіўся класік яўрэйскай літаратуры ў 1836 годзе ў Капылі. Пра атмасферу тагачаснага жыцця можна сказаць дакладнымі словамі другога капыляніна і таксама пісьменніка — Абрама-Якава Паперны: "Капыльскія патрыцыі, якія ганарыліся сваёй рэлігійнай вучонасцю, сваім дастаткам і знатнасцю, пазіралі зверху ўніз на рамеснікаў, балаголаў, падзёншчыкаў і іншых". У 1927 годзе ў Адэсе быў адчынены і існаваў да 1941 года Музей яўрэйскай культуры імя Мендэля Мойхер-Сфорыма. На жаль, ён не адноўлены да сённяшняга дня.

У 8-й музейнай зале адлюстраваны падзеі 1905 года ў Адэсе. Ёсць згядкі пра тых літаратараў, хто пісаў і пра знакамітага лейтэнанта Шміта. Згадваюцца рускія пісьменнікі, якія на той час жылі ў Адэсе. Дарэчы, адна з першых на падзеі 1905 года алгукнулася паэмай "Лейтэнант Шміт" паэтэса, празаік Любоў Белкіна (у 1875 г. нарадзілася ў Нясвіжы), якая ў 1902 — 1905 гадах жыла ў Адэсе. Факт гэты, наколькі я зразумеў, — па-за ўвагай Адэскага літаратурнага музея.

Праходзім далей. Сярод экспанатаў уражвае ёмісты фаліант "Вінок Шевченкові". У падзаглаўку: "Із віршів украинск., галицк., російских, белорусск. і польск. Поэтов". Выдана кніга ў Адэсе ў 1912 годзе.

Мажліва, гэта далёка не ўсе старонкі беларускіх літаратурных прыкмет у Адэскім літаратурным музеі. Беларуская літаратурная Адэса, безумоўна, шмат шырэй. У Адэсе нарадзіліся народныя пісьменнік Беларусі Янка Брыль і паэт Алесь Бажко. Адэса так ці інакш судакранаецца з лёсамі шмат каго з літаратараў, якія альбо нарадзіліся ў прыморскім горадзе і працавалі ў Беларусі, альбо нарадзіліся ў Беларусі, ды ў розныя часы жылі і працавалі ў Адэсе. Як і паэт Змітрок Віталін, які вядомы адэскім калегам па пісьменніцкаму цэху ўжо як Дзмітрый Сергіевіч.

І ўсё ж Адэскі літаратурны музей мае і свае беларускія прыкметы. Не заўважыць іх нельга, яны і ёсць самая сапраўдная беларуская экскурсія па музеі, што звязаны з імёнамі многіх класікаў рускай, украінскай, сусветнай літаратуры.

Мала хто ведае, што нашага земляка Э. Пякарскага называлі... айцом літаратуры цэлага народа! Дзіва дзіўнае, — але стаўся ён айцом якуцкай літаратуры, і быў там не Эдуардам Карлавічам, а «Адубар Хаарылабыс», — менавіта так называлі яго тамтэйшыя сяляне. А яшчэ яны гаварылі: «Вы прыбылі ў нашу аддаленую краіну як злачынца, што было няшчасцем для вас і шчасцем для нас». Цікава? Аднак пачнём усё па парадку.



ЗАХАРАВА, 19



Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»; e-mail: minsk@lim.by
Адрас у Інтэрнэце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» прымае да разгляду: выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі; выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг; арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.
Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-66-71.

Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць № 02330/0056810 ад 2 сакавіка 2004 года, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Рэвалюцыянер і навуковец

карскі спачатку пераязджае ў Чарнігаў, а пасля паступае ў Харкаўскі ветэрынарны інстытут. Тут ён працягвае сваю рэвалюцыйную дзейнасць, распаўсюджвае газеты адпаведнага зместу ды падбухторвае на забастоўкі і грамадзянскія выступленні рамеснікаў. Вучоба зноў застаецца незавершанай, бо студэнт-недарэка ўцякае на Тамбоўшчыну...

Пакаранне як узнагарода

Тут, на Тамбоўшчыне, Эдуард Карлавіч уваходзіць у рады арганізацыі, якая завецца «Зямля і воля»; за плячыма — першы судовы вопыт, згодна прыговору ён павінен адбываць ссылку на поўначы тэрмінам пяць гадоў. Аднак сам абвінавачваемы на суд не з'явіўся, і таму прыговор вынесены завочна. Талы як Эдуард Карлавіч мае на руках пашпарт на імя іншага чалавека і адчувае сябе ў адноснай небяспецы. Але ў 1879 годзе Э. Пякарскі быў затрыманы паліцыяй у Маскве. І пасля пасяджэння ваенна-акруговага суда атрымаў «узнагароду» за сваю антыдзяржаўную дзейнасць: 15 гадоў катаргі, якую замянілі высылкай у аддаленыя мясціны Сібіры.

Па волі лёсу, які сам жа «каваў», аказаўся юнак у Бугурускім улусе, што знаходзіўся ў 230 кіламетрах ад Якуцка.

Сялянскі і... навуковы хлеб

«Калі б не якуты, я б памёр з голаду», — так напіша пазней Пякарскі пра свой прыезд у далёкія мясціны. Яму давялося вучыцца араць і сеяць, вырошчваць бульбу і зеляніну, даглядаць скаціну. Навучыўся Пякарскі яшчэ й паляваць, лавіць рыбу, будаваць юрту. Гэта і былі ягоныя першыя крокі на карысць самому і людзям, што акалялі, бо далейшая праца на самрэч была скіраваная ў будучыню.

Для таго, каб мець зносіны з мясцовымі людзьмі, яму трэба было навучыцца размаўляць на тутэйшай мове. Эдуард Карлавіч пачаў запісваць за мясцовымі жыхарамі незнаёмыя словы, сістэматызаваць, завучваць, і тым самым —

спасцігаць мову іншага народа. Так ішлі дні, тыдні, месяцы.

Праз гады ў газеце «Неделя» Пякарскі вычытаў, што ў якуцкай мове налічваецца ўсяго толькі 3 тысячы слоў. Гэтае паведамленне абурыла яго, бо на той момант ён сам ужо апрацаваў каля 7 тысяч. Яшчэ праміне 11 гадоў, і навуковец-самавук будзе мець рукапісны слоўнік у 20 тысяч слоў! І працаваць на яго будучы памагатыя — мясцовыя людзі, сярод якіх і святар, і студэнты, і настаўнікі, і народныя мудрацы.

На той час у імперыі актыўна працавала Геаграфічнае таварыства, куды ўваходзілі многія знакамітыя творцы. І што цікава: урад выдзяляў немалыя сродкі на розныя экспедыцыі, у тым ліку і марскія вандрукі ў розныя краіны, і пры гэтым у каманду бралі таленавітых пісьменнікаў, якія пасля павінны былі распавесці пра тое, што бачылі, як жывуць людзі, якія там традыцыі, звычкі, мова, якая прырода.

Таму не дзіўна, што пра работу Э. Пякарскага стане вядома Усходне-Сібірскаму аддзелу Геаграфічнага таварыства Расійскай імперыі. І так як на той час было нямала фундатораў, якія дбалі пра развіццё свайго краю, дык знайшоўся чалавек, што прапанаваў грошы на выданне слоўніка. Там быў золатапрамысловец з адпаведным прозвішчам А. Сібіракоў. Калі праца была завершана, унікальны слоўнік выйшаў у Якуцку.

Так, дзякуючы ссылцы, праявіліся таленты Эдуарда Карлавіча; ягоная праца была адзначана навукоўцамі, ды так, што ў 1905 годзе ён праз хадайніцтва Акадэміі навук прыязджае ў Санкт-Пецярбург і ўжо там выдае тры тамы «Узораў народнай літаратуры якутаў» на якуцкай мове, а таксама асобнымі кніжкамі «Слоўнік якуцкай мовы». За свае працы ён узнагароджваецца залатымі медалямі Акадэміі навук і Рускага Імператарскага таварыства. На ўрачыстай вечарыне, прысвечанай заслугам Э. Пякарскага скажуць такія словы: «Вы стварылі сапраўдную энцыклапедыю ўсяго жыцця якуцкага народа». І адбудзецца гэта ўжо ў 1926 годзе. А яшчэ праз колькі часу ягоным іменем назвалі школу ў паселішчы Ідыгейцы, дзе адбываў ссылку малады чалавек з фальварка Пятровічы былога Смалявіцкага раёна Мінскай вобласці...

Вольга МЕШЧАРАКОВА



Вучыцца ці біцца?

Э. Пякарскі нарадзіўся ў 1858 годзе ў фальварку Пятровічы цяперашняга Смалявіцкага раёна Мінскай вобласці. Згодна гісторыку В. Грышкевічу, Эдуард Пякарскі, хлопчык з яўрэйскай сям'і, рана застаўся маці, і жыў то ў цёткі ў Мінску, то ў дваюраднана брата на Палесці, а то й увогуле па чужых людзях. Аднак жа ішоў час, хлопец рос, скончыў Мазырскую гімназію, стаў студэнтам Таганроўскага інстытута.

Тут, у інстытуце Эдуард Карлавіч сышоўся з рэвалюцыянерамі; праўда, вучобы чамусьці не атрымалася, мусіць надта перашкаджалі сустрэчы з агрэсіўнай моладдзю, якая марыла пра тэракты ды забойства першай асобы дзяржавы... Пя-

Мы — беларусы



Беларусь мая, Тэсня мая...



ЧАРНОБЫЛЬСКАЯ РАНА



НАША ПЕРАМОГА



ЧЫРВОНАЯ КНИГА

Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе «Літаратура і Мастацтва». Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-66-71; 284-84-62.

Вірджынія ВУЛФ:

“Няма нейкага адзіна прыгоднага матэрыялу для літаратуры, усё з’яўляецца матэрыялам для яе — кожная думка, кожная якасьць духу і розуму, — нішто з успрынятага не можа быць не да часу. Уявім сабе, што створанае літаратурай мастацтва раптам ажыццё і апынулася сярод нас, яно ж абавязкова змусяць нас як разбураць яго, так і любіць і ўшаноўваць, бо толькі гэтакім чынам яно справядліва ўзнаўляецца і сцвярджае сваё панаванне.”



Ларыса Раманавая
Птушкі і рыбы



Ларыса РАМАНАВА. “Птушкі і рыбы” (паэзія; Мінск, “Беларускі кнігазбор”, 2004, рэдактар М.Скобін, малюнак А.Птушкіна, фота А.Сыса, 1000 ас., 92 стар.)

Той, хто знаёмы з Ларысай Раманавай асабіста, і тыя, хто хоць аднойчы сустракаліся з ёй, напэўна, лавілі сябе на тым, што ў вачах, словах і постаці паэты схаваана нейкае зацікаванасць таемства, якое дарэшты не паддаецца нашаму ўразуменню, але якое нам хацелася б разгадаць. Мажліва, гэта і ёсць “выявай” яе духоўнага стану, сублімацыяй паэзіі... Успамінаецца ўласны лімаўскі водгук на першы зборнік Л. Раманавай (“Пакінь асалоду Богу”, 1997) сямігадовай даўнасці. Ужо тады мне цяжка было сфармуляваць пэўнае “акадэмічнае” стаўленне да яе паэзіі: *вось гэта — добра, а гэта — кепска, піша яна ў такой вольнай манеры, і творчасць яе можна аднесці да наступнага кірунку, і таму месца маладой паэты ў агульнай іерархіі беларускай паэзіі — ажно во тут...* Якраз такой пэўнасці і немагчыма пазначыць у гаворцы пра паэзію Л.Раманавай. Агулам, пісаць рэцэнзію на яе кніжку — нібы ствараць уласны мастацкі тэкст, як тое, дарэчы, атрымалася ў таленавітай гамяльчанкі Ю.Сальнікавай. Бо як патлумачыць невытлумачальнае? (“Яе Слова мае далікатны й пяшчотны характар сваёй аўтаркі, яно натуральнае ў сваім быцці на нябёсах... Яе Паэзія — пакута за кожнае стварэнне, пякучы боль і абароны ад бяды; тут філасофія мае такое ж месца і каштоўнасць,

як ільняная прасціна для закаханых”, — напісана вышэй згаданым крытыкам у прадмове да зборніка “Птушкі і рыбы”.) І з гэтым цяжка не пагадзіцца. Хоць сам я калісьці ў рэцэнзіі на яе дэбютную кніжку пісаў так: “Дык што ж цяпер рабіць яму (аўтару — ЛеГалі), каб зноў стаць Паэтам, пасля таго, як ён ужо быў ім? Наноў упасці ў нямогласць — уціпі і немасць? Прапусціць усё свае зямныя словы праз уласны крываток?”

“Ані на воднай мове не магу сказаць тое Слова, якое хачу. Душа анямелай птушкай падае ў вір” — выдыхала яна сем гадоў таму. Зрэшты тое ж самае, хоць і іншымі словамі паўтарае і сёння: *Я заўсёды баялася гаварыць, каб не зманіць цішыні, і словы мае клаліся рыбай на дно...* Таемства моўчы — аснова кніжкі. Гэтак можна было б назваць і рэцэнзію на яе... Алгарытм яе вершаванага пісьма — гэта своеасаблівы *шрыфт Брайля* для аслепленых паэзіяй...

Безумоўна, што пры цяперашнім раскладзе жыцця не толькі ёй, але і большасці з нас дыхаецца няроўна, а прамаўляецца з цяжкасцю. І ўсё ж Л.Раманавая спрабуе ўжывацца і ў гэты, здавалася б ужо нежывы, свет насуперак яго мёртвасці, спрабуючы ажывіць яго анатамічную скананасць. Яе *нявышкарленая* метафара, як свечка ў цёмным храме, не дае згаснуць нашай хісткай разветранай веры ў заўтрашні дзень. Чалавек для паэты — мера ўсіх каштоўнасцей. Пры тым, што і сам ён не пераўзыходзіць іх уласнай вартасцю.

ліпаю запахла ў сьнежні за межамі каханьня

нічога болей не засталося

Л.Раманавая — лірык камерны. Ёй не хапае ўнутранай энергетыкі, каб ярка асвятліць і дарэшты абагрэць зацененае і настылае. Аднак жа пры слабым характары, яна валодае моцнай унутранай воляй. Таму, не прэтэндуючы на званне чарговага “прараба чалавечых душ”, яна не выбудоўвае ўражлівых сюжэтных гмахоў, але і не разбурае хісткіх шалашоў першабытных чалавечых пачуццяў... Хоць бы з той прычыны, што

Той, хто закідвае верш (тое самае: нерат), той, хто прыносіць улоў, ловіцца сам на рыбінае маўчаньне...

Ёсць у зборніку і няўражлівыя, прымхлівыя месцы, дзе стыхія чалавечага духу пакідаецца ў “чорным целе”... Абмінем іх, як найчасцей абмінаем убогіх, — без міласціны, але са спагадай і шкадаваннем.

Аднак, можа, і залішне саманадзейна лічу, што гэтая кніжка Л.Раманавай вартая ўвагі не толькі нашай крытыцы, але і адпаведнага ёй таленавітага чытача. Праўда, пры цяперашнім стаўленні да паэзіі спадзеў на тое не надта вялікі. І ўсё ж тым, хто яшчэ спакушаецца выбітным паэтычным натхненнем, параю словамі самой паэты:

чытай пра маё жыццё паміж словамі вершаў у іх напісанні а таксама ў іх прамаўленьні няма аніякага сэнсу нельга ў адну і тую ж раку ўвайсці двойчы

Што ж, паспрабуем задаволіць свой пожад з першага разу...



Андрэа Сафі ЯННУШ. “Лёк” (аповесць, пераклад з нямецкай В.Сёмухі; Мінск, “Про Хрысто”, 2004, рэдактар К.Лялько, малюнак аўтара, 500 ас., 68 стар.)

Гэта цудоўна выдзена кніжка для дзяцей аказалася прылучнай да Беларусі, можна сказаць, выпадкова. Захопленая філасофіяй натуралізму, нямецкая журналістка, якая спрычынілася да еўрапейскіх касцельных спраў, напісала і зрабіла яе на ўласным камп’ютэры, даслаўшы ў выдавецтва “Про Хрысто”. Сама паліны асобнік патрапіў у *спагальдлівыя* рукі пісьменніцы і рэдактара Хрысціны Лялькі. Наколькі ёй дазволіла абазнацца ў нямецкай мове, яна яго *прачытала*. Падалося, што няблага. І ўсё ж пры сустрэчы з вядомым перакладчыкам В.Сёмухам прапанавала “глянуць вокан” і прафесіяналу. Праз кароткі тэрмін Васіль Сяргеевіч вярнуў *рарытэт*, прыклаўшы да яго свой пераклад на беларускую мову. *Прышлося*, значыць, і

яму. Кніжка атрымалася *копіяй* яе самапальнага арыгінала, гэта значыць, аформленая яе ўласнаручнымі малюнкамі.

Яна напраўду “глядзіцца” вельмі элегантна і чытаецца з пожадам і са смакам. Няма прычыны хаваць, што гэтак атрымалася дзякуючы самой *frau* Андрэа з Нямецчыны і дзядзьку Васілю з Ясенца. Спадзяюся, што наш чалавек не перабраў меру і пакінуў чужога аўтара не горшай, чым яна была ў арыгінале... А, можа, нават і лепшай. Хто-хто, а Сёмуха не схібіць. Умее. І па-нашаму і па-нямецку...

Адным словам, дзякуючы яму займелі невялічкую аповесць у роднай мове, якая называецца каротка і ёмка “Лёк” (памяншальнае ад слова *матылёк*, які, дарэчы, і з’яўляецца галоўным героем гэтай кніжкі). Як аказалася, у аповесці няма аніякіх прэтэнзій хоць на якую нямецкасць, не кажучы ўжо пра арыўскасць, бо па сутнасці сам гэты твор мае ў падтэксце агульначалавечую жыццесцвярдзальную ідэю. Кароткае, цягам тыдня, жыццё матылька, распаведзенае ім самім, складае даволі зямальны сюжэт аповесці, з якой, у рэшце рэшт, вынікае, што кожнае жыццё ў зямной прыродзе, як і жыццё чалавечае, — з Божай ласкі. Яно мае нараджэнне і смерць. А ўсё, што месціцца паміж імі, ёсць яго непазбежным лё-

сам. Аднак якім бы ні выдалася наканаванне, кожнае жыццё прагне быць прыгожым і шчаслівым. Скажам, вось як вызначаецца са сваёй доляй жук Скарбі: “Ну, паслухай. Хлопча, зірні на мяне. Ці ж я не прагну да жыцця аптэкар? Там, куды я прыходжу, ведаеш, там усё мы вялікія. Адкладваем яйкі ў каравяк, і гэта якраз тое, што мы атрымліваем сабе на дарогу. Але павер мне, не самае горшае нарадзіцца ў каравяку. Важна толькі — як чыста ты жывеш”.

Праявы хрысціянскага гуманізму ненавязліва паўстаюць за ўсімі прыгодамі і забавамі не ва ўсім удачлівага матылька. Пранікаецца яго незайздросным выракам і сам аўтар, пераніцоўваючы ў падсвядомасці гісторыю ўласнага жыцця з гісторыяй жыцця свайго героя.

“Жыццё ёсць авантурная прыгода, якая так і гэтак заканчваецца смерцю. Ты павінен яе пражыць альбо цалкам, альбо зусім не. І пры гэтым яшчэ трэба ісці на рызык атрымаць шмат шнараў і драпінаў”, — чытаем мы ў арыгінальнай кніжцы А.Яннуш. Гэтак усё і здарылася. Усяго за нейкіх сем дзён незвычайнага матыльковага жыцця. У чалавечага жыцця іншыя вымярэнні. Але хіба ад гэтага яно больш альбо менш вартая?..

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА НА І ПАЎГОДДЗЕ 2005 ГОДА!

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Малалосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3300 руб.
на 3 месяцы — 9900 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3500 руб.
на 4 месяцы — 7000 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 2 месяцы — 4500 руб.
на 4 месяцы — 9000 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 11400 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21800 руб.



Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР

Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Віктар КАВАЛЁЎ,
Янка ЛАЙКОЎ,
Ірына ШАЎЛЯКОВА,
Наталля ЯКАВЕНКА,
Алесь ГАЎРОН
в. а. намесніка
галоўнага рэдактара



АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захаравы, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на “ЛіМ”.
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і вёрстка
камп’ютэрнага цэнтра
РВУ “Літаратура і Мастацтва”

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
“Выдавецтва
“Беларускі Дом друку”
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2966
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
2.02.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
“Літаратура і Мастацтва”

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 140

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12